

Trabzon İlahiyat Dergisi
Trabzon Theology Journal
ISSN 2651-4559 | e-ISSN 2651-4567
TİD, cilt / volume: 7, sayı / issue: 1
(Bahar / Spring 2020): 339 - 381

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Assure Modeline Göre Tasarımı
Design of Religious Culture and Moral Knowledge Course According to
Assure Model

Salih Aybey

Dr. Öğr. Üyesi, Bülent Ecevit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi
Anabilim Dalı
Assist. Prof., Bulent Ecevit University, Department of Religious Education
Zonguldak/Turkey

e-mail: salihaybey@hotmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8361-5793>

DOI: 10.33718/tid.693477

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 24 Şubat / February 2020

Kabul Tarihi / Date Accepted: 15 Haziran / June 2020

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haziran / June 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Atıf / Citation: Salih Aybey, "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersinin Assure Modeline Göre Tasarımı", *Trabzon İlahiyat Dergisi* 7/1 (Bahar 2020): 339 - 381.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/tid>
mailto: trabzonilahiyatdergisi@gmail.com

Copyright © Published by Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi.
Trabzon University, Faculty of Theology,
Trabzon, 61080 Turkey.
Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Assure Modeline Göre Tasarımı

Öz

Son yıllarda yeni bilgi ve teknolojilere ulaşılmasıyla birlikte, eğitim-öğretim alanında kullanılan yöntem ve tekniklerde de değişimler yaşanmış, sınıflarda öğretimin en etkili şekilde nasıl sağlanabileceği yönünde çalışmalar artmıştır. Artan bu çalışmaların da öğretim tasarımı alanında yoğunlaştığı görülmektedir. Dersi planlama ve yürütmeye öğrencinin ihtiyaçlarının da göz önünde bulundurularak teknolojiyi ve kitle iletişim araçlarını öğretim ortamına dahil etmek amacıyla geliştirilen modellerden birisi de ASSURE modelidir. Bu çalışmada amaç, dünyada çok yaygın olarak kullanılmakta olan ASSURE modelinin Türkiye’de Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) derslerinde aktif olarak kullanılabilmesine, modelin bilinmesine, anlaşılmasına ve uygulanabilmesine katkı sağlamaktır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için öncelikle doküman incelemesi yöntemiyle modelin mantığı, ilkeleri ve tekniğiyle ilgili bilgiler verilmiş, daha sonra 5. sınıf ve 12. sınıf DKAB öğretim programının birinci ünitelerinin ilk konuları olan “Allah İnancı” ve “İslam ve Bilim” konuları örnek ders tasarımı olarak verilmiştir. Öğrenenlerin karakteristik özelliklerinin belirlenerek, arzu edilen öğretim hedeflerine uygun yöntem, medya ve materyalleri seçerek ve kullanarak verimi artırmayı hedefleyen bu model, alana yeni bir bakış açısı ve hizmette verimlilik getirecektir. Bu çalışmada eğitim-öğretimde teknolojinin daha fazla kullanılmasını ön plana çıkaran ASSURE modelinin DKAB dersine uygulanabilirliği gösterilmiş, din eğitimi ve öğretiminde kullanılmasının öğretmenlerin ders öncesi ve ders esnasında aktif olmasına, öğrencilerin de öğrenme kolaylığı ve avantajı elde etmesine katkı sağlayacağı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Assure Modeli, Öğretim Tasarımı, Öğretim Yöntem ve Teknikleri, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi.

Design of Religious Culture and Moral Knowledge Course According to Assure Model

Abstract

With the arrival of new information and technologies in recent years, there have been changes in the methods and techniques used in the field of education and training, and studies have increased on how to provide education in the classes in the most effective way. It is observed that these increasing studies are also concentrated in the field of instructional design. One of the models developed in order to include technology and mass media in the teaching environment by considering the needs of the student in planning and conducting the lesson is ASSURE. The purpose of this study is to contribute to the ASSURE model can be actively used, known, understood and implemented in Turkey in religious culture and moral knowledge courses. In order to realize this purpose, firstly, information about the logic, principles and technique of the model was given by document analysis method. Then, the subject of “God Belief” and “Islam and Science”, which are the first subjects of the first units of religious culture textbooks being taught in the secondary school 5th grade and high school 12th grade, had been given as an application example.

This model, which aims to increase the efficiency by determining the characteristics of the learners, by selecting and using methods, media and materials that are suitable for the teaching objectives, will bring a new perspective and efficiency in service. In this study, it has been concluded that using the ASSURE model, which emphasizes the use of technology more in education, will contribute to the teacher being active before and during the lesson, and to provide the students with ease and advantage of learning.

Keywords: *Religious Education, Assure Model, Instructional Design, Teaching Methods and Techniques, Religious Culture and Moral Knowledge courses.*

Giriş

İnsanın çağın gereklerine uygun donanımlara sahip olarak yetiştirilmesi son derece önemlidir. Bu nedenle 21. yüzyılın değişim ve gelişimine uygun özelliklere sahip yaratıcı, yapıcı, üretken, içten güdülenen insanların yetiştirilmesi eğitimin temel işlevleri arasındadır. Öğretme-öğrenme süreçleri eğitimin bu işlevlerinin gerçekleştirilmesinde önemli bir yere sahiptir. Özellikle bu süreçte başarının yakalanması öğrenci, öğretmen, teknoloji, ortam gibi unsurlara bağlı olarak şekillenmektedir. Bu bağlamda eğitim-öğretim faaliyetlerinin planlı olarak gerçekleştirildiği kurumlar olan okullarda yürütülen programlarda da ideal bilgi toplumunun ihtiyaçları doğrultusunda araştıran, sorgulayan, düşünen bireylerin ortaya çıkması -paradigma değişiminin etkisiyle- ana amaç haline almıştır. Son yıllarda ortaokul ve lise derslerine yönelik hazırlanan öğretim programları da bu perspektifte tasarlanmaktadır.¹ Bu itibarla problem çözebilen, bilimsel düşünme yeteneğine sahip, geleceğini planlayabilen nesillerin yetiştirilmesi yönünde programlar hazırlanmakta ve işe koşulmaktadır.

Öte yandan teknolojinin çok hızlı bir şekilde gelişmesi insana bir takım kolaylıklar sağlamış ve buna bağlı olarak teknoloji, bireylerin ihtiyaç duyduğu her alanda kullanım etkisini ve sıklığını arttırmıştır. Teknolojinin gelişmesinden tüm alanlar etkilendiği gibi, öğretim programları da etkilenmiş, bu alanlarda önemli yenilikler ortaya çıkmıştır. Nitekim öğrenme ortamlarında teknolojiye bağlı farklı öğretim modellerinin kullanılması, öğrencilere daha zengin bir öğrenme ortamı sunmanın yanında ilgi uyandırma, öğrenciyi merkeze alma ve daha fazla motivasyonu sağlama gibi katkılar da yapmaktadır.² Buradan hareketle gelişen teknolojinin kullanılması, dini bilginin öğrenilmesi ve anlamlandırılması konusunda nitelikli bir DKAB eğitiminin önemi büyüktür.

Ülkemizde en geniş kitlelere ulaşan örgün din öğretim faaliyeti olan DKAB dersleri 4. sınıftan 12. sınıfa kadar okutulmaktadır. İlk olarak 2006 yılında daha sonra 2010 ve 2018 yıllarında DKAB öğretim programında MEB tarafından kapsamlı bir değişiklik yapılarak klasik takrir (sözel an-

1 Yavuz Çetin, "İnsan ve Çevre Ünitesinin Öğretiminde Kullanılan Integral ASIE Modelinin Öğrenci Başarısına Etkisi ve Modele Yönelik Öğrenci Görüşleri", *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi* 16/1 (2019): 987.

2 Ahmet Saban, *Öğrenme Öğretme Teknolojisi* (Ankara: Nobel Yayınları, 2002), 47-48; Özcan Demirel, *Eğitimde Program Geliştirme* (Ankara: Pegem Yayıncılık, 2017), 105-107.

latım) metodundan ziyade DKAB derslerinin daha fazla öğrenen merkezli aktif öğrenme yöntem ve tekniklerini ön plana çıkarmıştır. Bu değişiklik DKAB öğretim programında bilimsel ve teknolojik açıdan son yıllarda hızlı gelişimin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Nitekim Milli Eğitimin temel amaçlarına baktığımız zaman yetiştirilmek istenen insan tipine ulaşmak için DKAB dersinin sağlayacağı katkı aşikârdır.³ Dolayısıyla birey ve toplum için vazgeçilmez bir öneme sahip olan dinin öğretilmesinde en etkili yöntem ve modellerin kullanılması önem arz etmektedir. Diğer taraftan öğrencinin DKAB derslerindeki başarısının sadece çevresel faktörlere bağlı olmayıp, sınıf içindeki çalışmalara da bağlı olduğunu belirtmek gerekir. Bu nedenle DKAB dersleri ilgi çekici, zevkli ve öğrenciyi pasiflikten kurtaracak şekilde işlenmelidir ki, bu sayede toplumun arzu ettiği nesiller yetiştirilmesine katkı sağlanabilsin.⁴ Zira eğitim ve öğretim faaliyetlerinin teknolojinin olanaklarıyla desteklenmesinin hem kaliteyi hem de başarıyı artıracığı muhakkaktır.

Eğitim-öğretimde amaç, tüm bireylere nitelikli bir eğitim-öğretim hizmeti sunmaktır. Bu hizmetin etkili ve başarılı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi eğitim-öğretimin ayrıntılı olarak planlanmasına, düzenlenmesine ve sunulmasına bağlıdır. Bu çerçevede belirlenmiş bir öğrenci grubu ve öğrenme alanı için öğrenci bilgi ve becerilerinde istenilen değişiklikleri oluşturmak amacıyla gerekli olan en iyi öğretim yönteminin hangisi olacağına karar verme süreci olarak tanımlanan⁵ öğretim tasarımı eğitim-öğretimde önem kazanmaktadır. Bu nedenle öğretmen ve eğitimciler tarafından bir profesyonel aktivite olarak yapılan teknolojiye dayalı öğretim için öğretim tasarım modellerinin kuşkusuz önemli bir yeri vardır.⁶ Nitekim öğretim tasarımının temel amacı, belirlenen problemi çözmek için öğretim tasarımcısına yol haritası sunmak, öğretimin daha kolay olmasını temin etmek, öğretimi hızlandırmak ve öğrenmenin kalıcılığını

3 Recai Doğan-Cemal Tosun, *İlköğretim 4. ve 5. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi* (Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2003), 43.

4 Bilal Yorulmaz, "Teknoloji Destekli Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinin Öğrenci Başarısı ve Kalıcılığına Etkisi", *Değerler Eğitimi Dergisi* 3/10 (2005): 112.

5 C. Reigelut - F. Stein, "The Elaboration Theory of Instruction", *Instructional Theories and Models* (Hillsdale: Erlbaum Associates, 1983), 27. Ayrıca bk. Mehmet Akif Ocak, "Öğretim Tasarım Modelleri", *Öğretim Tasarımı Kuramlar, Modeller ve Uygulamalar*, ed. M. Akif Ocak (Ankara: Anı Yayınları, 2015), 9; Ali Şimşek, *Öğretim Tasarımı* (Ankara: Nobel Yayınları, 2017), 22.

6 Seval Fer, *Öğretim Tasarımı* (Ankara: Anı Yayınları, 2015), 13.

sağlamaktır.⁷

İlk kez Amerika Birleşik Devletleri ordusunda binlerce askeri eğitmek için kullanılan⁸ öğretim tasarımının buradaki başarısı görülmüş ve bu başarı eğitimden iş dünyasına, iletişimden psikolojiye kadar birçok farklı alan için öğretim tasarımını kısa sürede ilgi odağı haline getirmiştir.⁹ Bu sayede öğretim tasarımına yönelik yürütülen çalışmalar arttırılarak nitelikli bir öğretim faaliyetine rehberlik edici çok sayıda öğretim tasarımı modeli geliştirilmiştir.¹⁰ Bu öğretim tasarımı modelleri nesnel ve yapılandırmacı olmak üzere iki farklı temel yaklaşım üzerine kurulmuş¹¹ ve benzer özellikleri doğrultusunda sınıf temelli, ürün temelli ve sistem temelli olmak üzere üç grup altında sınıflandırılmıştır.¹² Bu modellerden biri de yapılandırmacı yaklaşım üzerine kurulu olan sınıf temelli ASSURE modelidir.

“Öğretenler için 21. Yüzyıl Öğretim Tasarım Modeli” sloganıyla ortaya çıkan ASSURE modeli, son teknolojik becerileri temel alıyor olması ve çoğunlukla bir ders saatini içeren mikro uygulamalarda kullanılabilir olmasıyla dikkatleri çekmektedir.¹³ Adını tasarım sürecinde benimsediği bütüncül yaklaşım ve modeli oluşturan altı aşamanın baş harflerinden alan ASSURE modeli, Heinich, Molenda ve Russel tarafından tasarlanmış ve kısa süre içinde literatürdeki yerini almıştır.¹⁴

Eğitim sisteminde yöntem ve teknikler, hedefler ve kazanımlar,

-
- 7 Hasan Çakır v.dğr., “BÖTE nedir? Nasıl Tanımlanır? Okul Müzesiyle Başlayan Serüvenden İnsan Performans Teknolojilerine Uzanan Yolculuk” *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama* 2/3 (2013): 105.
 - 8 Dee H. Andrews-Ludwika A. Goodson, “A Comparative Analysis of Models of Instructional Design” *Journal of Instructional Development* 3/4 (1980): 4-5.
 - 9 Şimşek, *Öğretim Tasarımı*, 64.
 - 10 ADDIE, Dick ve Carey, ASSURE, Smith ve Ragan, Gerlach ve Ely, Seels ve Glasgows gibi tasarım modelleridir. Bk. Buket Akkoyunlu v.dğr., *Öğretim Tasarımı* (Ankara: Maya Akademi, 2011), 43-44.
 - 11 M. J. Hannafin - J. R. Hill, “Epistemology and The Design of Learning Environments”, ed. R. A. Reiser-J. V. Dempsey, *Trends And Issues In Instructional Design And Technology* (New Jersey: Merrill Prentice Hall. 2002), 29-30.
 - 12 Kent L. Gustafson-Robert Maribe Branch, *Survey Instructional Development Models* (New York, Eric Clearinghouse on Information and Technology, 2002), 22.
 - 13 Robert Heinich v.dğr., *Instructional Media and the New Technologies of Instruction* (New York: Macmillan, 1993): 11.
 - 14 Heinich v.dğr., *Instructional Media and the New Technologies of Instruction*, 11.

ders etkinlikleri, medya ve materyaller, değerlendirme ve geliştirme aşamaları öğretim tasarım teknolojisi sistemi olarak ele alınmaktadır.¹⁵ Milli Eğitim Bakanlığı, daha etkili ve verimli bir eğitim-öğretim için teknolojik gelişmeleri de göz önüne alarak bütün alanlarda olduğu gibi DKAB alanında da güncel öğretim programları hazırlamakta ve uyulmasını istemektedir.¹⁶ Sınıf temelli öğretim tasarım modeli olan ASSURE, çağın gerektirdiği eğitim ortamlarına uyum sağlama konusunda gerekli esnekliğe sahip olup, öğrenenleri 21. yüzyılın öğrenme ortamlarına hazırlamaya yönelik uygulamalar içermektedir.¹⁷ Dolayısıyla öğrencilerin potansiyellerini geliştirme, ilgilerini çekme ve keşfetmelerini sağlamayı amaçlayan ASSURE modeline göre DKAB öğretim programının işlenmesi din eğitimi ve öğretimine farklı bir bakış açısı getirecek ve akademik başarıya da ivme kazandıracaktır. Ancak bu modelin derslerde hayata geçirilmesi, tanınmasına ve uygulanmasına bağlıdır. Öğretim programının amaçlarının gerçekleşme düzeyinin asıl belirleyicisi olan DKAB öğretmenlerinin öncelikle ASSURE modelinin ne olduğunu, aşamalarının neler olduğu ve nasıl uygulandığı hakkında bilgi sahibi olması, hem öğretmenin mesleki gelişimi hem de DKAB derslerinin öğrenci merkezli tasarlanması açısından bir gereklilik arz etmektedir.

Literatürde din öğretiminde kullanılabilecek öğretim yöntemleri, etkileri ve DKAB öğretmenlerinin bu yöntemleri derslerinde kullanma durumu üzerine yapılmış farklı çalışmalar olmasına rağmen, bunlar yeterli düzeyde değildir. Aynı zamanda DKAB öğretmenlerinin yaşanan tüm değişim ve gelişmelere rağmen, derslerde çoğunlukla sözlü anlatıma dayalı yöntemlere başvurduklarını ortaya koyan araştırmalar mevcuttur. Buradan hareketle bu çalışmada DKAB derslerinde ASSURE modelinin uygulanma boyutunun nasıl olabileceği örnek işleyişlerle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylece modelin DKAB derslerinde uygulanmasının ve kullanılmasının dersin hedefleri ve kazanımları açısından ne denli önemli

15 Tuğba Yanpar Yelken, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* (Ankara: Anı Yayınları, 2015), 50.

16 MEB, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı* (9-12. sınıflar) (Ankara: MEB Yayınları, 2018), 1-42. DKAB programlarının hazırlanmasında etkili olan unsurlar için bk. Cemal Tosun, "İkibinli Yıllarda Türkiye'de Din Öğretimi: Bugünden Geleceğe" *Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışlar Uluslararası Sempozyum ve Tartışmalar (28-30 Mart 2001)* (Ankara: MEB Yayınları, 2004), 757.

17 Ömer Uysal-Ayşen Gürcan, "Assure Modeli ile Öğretim Tasarımı ve Örnek Bir Uygulama" *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı* (Malatya: İnönü Üniversitesi, 2004): 3.

olduğu, DKAB derslerinde etkili ve verimli bir şekilde materyal ve teknoloji kullanılmak isteniyorsa bu modelin oldukça uygun olacağı da gösterilmeye çalışılmıştır.

1. Çalışmanın Önemi ve Amacı

Etkili ve verimli bir din eğitimi ve öğretimi için güncel materyallerden, yeni öğrenme ve öğretme yaklaşımlarından yararlanılmasının gereği açıktır. Buradan hareketle bu çalışmanın amacı, teknolojiden daha fazla yararlanarak ders işlemeye imkân veren ASSURE modelinin DKAB derslerinde aktif olarak kullanılabilmesi, modelin bilinmesi, anlaşılması ve uygulanabilmesine katkı sağlamaktır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için modelin mantığı, ilkeleri ve tekniğiyle ilgili bilgilerden sonra 5. ve 12. sınıf DKAB öğretim programının birinci ünitelerinin ilk konuları bu modele göre düzenlenerek örnek tasarı şeklinde uygulama örneği olarak verilecektir. Böylece literatürde yeni bir model olarak yer alan ASSURE modelinin din eğitimi ve öğretiminde kullanılmasını incelemenin alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yeni bir öğretim tasarımı modeli olan ASSURE modeline yönelik yapılan çalışmaların ve uygulama örneklerinin Türkiye’de henüz az olduğu bir gerçektir. Bununla birlikte din eğitimi alanında DKAB öğretmenlerinin ASSURE modeli hakkındaki bilgi ve uygulama düzeyini ortaya koyan yapılmış herhangi bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Bu model üzerine ülkemizde yapılan çalışmalar arasında ilk olarak Uysal ve Gürcan’ın “Assure Modeli ile Öğretim Tasarımı ve Örnek Bir Uygulama”¹⁸ adlı çalışması zikredilebilir. Bu çalışmada Assure modelinin kısa bir açıklaması yapılmış, daha sonra Amerika’da “Toplumsal Çalışma Öğretimi” adlı bir dersin Assure modeli ile planlanmasının çevirisi sunulmuştur. Diğer bir çalışma ise, Fettah Eren v.dğr. tarafından yapılan 6. sınıf Bilişim Teknolojileri dersinde “Hesaplama Yapıyorum” ünitesinin ASSURE modeline uygun bir ders materyali hazırlanmasına dayalı olarak yapılan “Bilişim Teknolojileri Dersinde ASSURE Modeline Göre Hazırlanmış Ders Materyalinin Akademik Başarı, Derse Karşı Tutum ve Bilgisayar Öz-Yeterliliğine Etkisi”¹⁹ adlı deney-

18 Uysal-Gürcan, “Assure Modeli ile Öğretim Tasarımı ve Örnek Bir Uygulama”, 1-10.

19 Fettah Eren v.dğr., “Bilişim Teknolojileri Dersinde ASSURE Modeline Göre Hazırlanmış Ders Materyalinin Akademik Başarı, Derse Karşı Tutum ve Bilgisayar Öz-Yeterliliğine Etkisi”, *International Computer and Instructional Technologies Symposium Proceedings*, ed. A. Murat Sünbül - M. Şahin (Konya: Maya Akademi Publishing, 2010):

sel bir çalışmasıdır. Yine Özdemir ve Uyangör'ün, "Matematik Eğitimi İçin Bir Öğretim Tasarımı Modeli"²⁰ adlı çalışması da bu alanla ilgili zikredilebilecek çalışmalar arasındadır. ASSURE modelini konu alan din eğitimi ve öğretimi üzerinde bir çalışmanın henüz yapılmamış olması nedeniyle yapılan bu çalışmanın bir değer taşıdığı düşünülmektedir.

ASSURE modelini, genelde eğitim özelde DKAB derslerinde kullanmak mümkündür. Bu nedenle yapılan çalışmanın din eğitimi ve öğretimi alanında kalite ve verimlilik açısından niteliğin yükselmesi adına olumlu katkı sağlayacağı da ümit edilmektedir.

2. Çalışmanın Yöntemi

Günümüzde din eğitimi ve öğretiminde pek çok yöntem ve model uygulanmaktadır. Bununla ilgili değişik çalışmalarda yöntem ve modellerin uygulanışı ile ilgili çok yönlü çalışmalar mevcuttur.²¹ Teorik olan bu çalışmada doküman incelemesi²² yöntemiyle öncelikle alanla ilgili kitap ve makalelere başvurulmuştur. ASSURE modeli ile ilgili yazılmış yerli ve yabancı kaynaklardan elde edilen verilerle dünyada çok yaygın şekilde kullanılan, son yıllarda Türkiye'de de eğitimin farklı alanlarında hızla yaygınlaşmaya başlayan ASSURE modelinin ne olduğu, aşamaları, ilke ve tekniği, avantaj ve dezavantajlarının yanında, din eğitimi ve öğretiminde de kullanılabileceği örnek uygulamayla gösterilmeye çalışılmıştır.

476-481.

- 20 Emine Özdemir-Sevinç Mert Uyangör, "Matematik Eğitimi İçin Bir Öğretim Tasarımı Modeli", *e-Journal of New World Sciences Academy* 6/2 (2011): 1786-1796.
- 21 Bunlardan bazıları şunlardır: Saadetin Özdemir, "İşbirlikli Öğrenme Yönteminin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Kullanılması", *Marife* (Kış 2011): 145-162; Abdullah Şahin, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde (7. Sınıf) Sunuş Yoluyla Öğretim Stratejisi Aracılığıyla "Cennet" Kavramının Öğretimi" *Kahramanmaraş Sütçü İmam İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/28 (2016): 193-222; Yorulmaz, "Teknoloji Destekli Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinin Öğrenci Başarısı ve Kalıcılığına Etkisi", 111-136; Hilmi Türkyılmaz, "Bir Öğretim Materyali Olarak Zihin Haritalarının Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Kullanımı", *DEÜİFD* 45 (2017): 41-80; Ahmet Çın, *Yapılandırmacı Yaklaşımın 7E Modeline Göre Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi 6. Sınıf İslam'ın Sakınmasını İstedığı Bazı Davranışlar Ünitesinin Örnek Ders İşlemeleri* (Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, 2013).
- 22 Araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analiz edilmesidir. Doküman incelemesi özellikle doğrudan görüşme ve gözlem yapmanın mümkün olmadığı durumlarda tek başına bir araştırma yöntemi olarak kullanılmaktadır. Ali Yıldırım-Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 9. Baskı (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013), 213-215.

ASSURE modelinin hem somut hem de soyut işlemler²³ döneminde bulunan öğrencilere uygulanabilirliğini göstermek amacıyla bu gelişim dönemlerinde bulunan iki farklı yaş grubunun (5. ve 12. sınıf) öğretim programı seçilmiştir. Bunun için 5. sınıf²⁴ ve 12. sınıf²⁵ DKAB öğretim programının birinci ünitelerinin ilk konuları olan “Allah İnancı” ve “İslam ve Bilim” konuları örnek tasarım uygulaması olarak verilmiştir. Yine ASSURE modelinin her konuya uygulanabilirliğini göstermek amacıyla da konu seçimine gidilmeden DKAB öğretim programının birinci ünitelerinin ilk konuları bu modelin altı basamağına göre tasarlanarak uygulanabilirliği gösterilmeye çalışılmıştır.

3. ASSURE Modeli

Heinich, Molenda ve Russel tarafından 1993 yılında geliştirilen ve Gagne'nin dokuz aşamalı öğretim modelini²⁶ kapsayan “ASSURE Modeli”, öğrenme ortamını geliştirmek için multimedya ve teknolojiyi birleştiren yapılandırmacı bakış açısını kullanan bir öğretim tasarım yöntemidir.²⁷ Öğretim programlarının daha verimli, daha etkili ve daha dikkat çekici olma endişesi taşıyan çalışmalar sırasında ortaya çıkan ASSURE modeli, “dersi planlama ve yürütmede öğrencinin ihtiyaçlarının da göz önünde

23 Somut ve soyut işlemler dönemi ve özellikleri için bk. Mehmet Bilgin - Banu Yazgan İnanç - Meral Kılıç Atıcı, *Gelişim Psikolojisi I* (Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2018), 28-34; Habil Şentürk, *Din Psikolojisi* (Konya: Esra Yayınları, 1997); 13-14; Kerim Yavuz, *Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişimi* (Ankara: DİB Yayınları, 1983), 23-27; Mualla Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler* (Ankara: TDV Yayınları, 1996), 24-28; Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1993), 251.

24 MEB, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı* (5, 6, 7 ve 8. sınıflar) (Ankara: MEB Yayınları, 2018), 1-42.

25 MEB, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı* (9, 10, 11 ve 12. sınıflar) (Ankara: MEB Yayınları, 2018), 1-42.

26 Robert Gagne, 1960'lı yıllarda yeni davranışçı akımın temsilcilerinden biri olarak kabul edilmiş ve daha sonraki yıllarda bilgiyi işleme kuramcılarının öncülerinden biri olmuştur. Davranışçı yaklaşımın ilkeleriyle bilgi işlem süreci yaklaşımının ilkelerini birleştirmiştir. Gagne bu yaklaşımına uygun bir öğretim modeli geliştirmiştir. Modele göre öğretimin düzenlenmesinde sırasıyla şu basamaklar yer almaktadır: 1. Dikkat çekme, 2. Hedeften haberdar etme, 3. Ön bilgileri hatırlama, 4. Materyali sunma, 5. Öğrenmeye rehberlik etme, 6. Davranışı ortaya çıkarma, 7. Dönüt verme, 8. Performans değerlendirme, 9. Kalıcılığı ve Transferi sağlama. Detaylı bilgi için bk. R. Gagne-M.P. Driscoll, *Essentials of learning for instruction* (New Jersey: Prentice Hall, 1988), 17-22.

27 Sharon E. v.dğr., *Instructional Technology and Media for Learning*, (10th edition) (New Jersey: Prentice Hall, 2012), 33-34.

bulundurulacak teknolojiyi ve kitle iletişim araçlarını öğretim ortamına entegre etmek” amacıyla bir öğretimsel rehber olarak tasarlanmıştır.²⁸

İngilizce bir kelime olan “Assure” garanti etmek, güvenceye almak, sağlama sağlamak ve (rahatlatıcı/ikna edici sözlerle) temin etmek²⁹ gibi anlamlara gelmektedir. ASSURE modeli, modeli oluşturan altı basamağın baş harflerinin birleştirilmesiyle isimlendirilmiştir. Modelin ismini oluşturan basamaklar ve görevler sırasıyla şu şekildedir:³⁰

A: Analyze learners (öğrenenlerin analizi)

S: State objectives (hedeflerin belirlenmesi)

S: Select instructional methods, media, materials (öğretim yöntem, medya ve materyallerin seçimi)

U: Utilize media and materials (medya ve materyallerin kullanımı)

R: Require learner participation (öğrenen katılımı)

E: Evaluate and revize (değerlendirme ve gözden geçirip düzeltme) olmak üzere altı ana basamaktan oluşmaktadır.

Görüldüğü gibi altı aşaması/basamağı olan ASSURE modeli, bir dersin işlenmesinde kullanılan adım adım işlemler bütünüdür. Öğretim esnasında çıkabilecek her türlü sorunu aşmada bir rehber niteliğinde olan bu modelin, öğretimde kullanılan materyalin daha sonra tekrar kullanılabilmesi için değerlendirilmesi ve tespit edilen eksiklerin revize edilmesi³¹ gibi özgün bir özelliği vardır. Bunun yanında bu model, teknolojinin öğretime entegrasyonunu, öğrenenin analizini ve öğrenmeye katılımının yanında değerlendirmeye kattığı revizyon ile de ön plana çıkmaktadır.³²

ASSURE modeli, daha çok sınıf ortamı için geliştirilmiştir. Bu nedenle tüm süreci yönlendirmeyi hedef alan diğer öğretim tasarımı mo-

28 Heinich v.dğr., *Instructional Media and the New Technologies of Instruction*, 11.

29 “Assure”, *The Larger Redhause Dictionary* (İstanbul: SEV Yayınları, 2000), 24.

30 Heinich v.dğr., *Instructional Media and the New Technologies of Instruction*, 17-18.

31 Heinich v.dğr., *Instructional Media and the New Technologies of Instruction*, 22-24.

32 Bilişim teknolojileri dersinde “Hesaplama Yapıyorum” ünitesi bir sınıfa ASSURE modeline göre, diğer sınıfa da müfredata uygun ders işlenmiş ve öğretmen gözetiminde bu dört hafta boyunca öğrencilere uygulanmıştır. Sonuçta Assure modeline göre hazırlanan öğretim materyaliyle ders işlenen sınıf daha başarılı olduğu görülmüştür. Bk. Eren v.dğr., “Bilişim Teknolojileri Dersinde Assure Modeline Göre...”, 476-481.

dellerine oranla daha mikro ölçekli bir kapsama sahiptir.³³ Genel tasarım modellerinde yer alan bazı işlemler çok daha geniş kapsama sahip olması nedeniyle, çalışmalar bazen bir ekip tarafından yürütülmesini gerekli kılabilmektedir.³⁴ Oysa ASSURE modeli, günlük ders veren bireysel eğitimcilerin teknoloji kullanmaları amacıyla geliştirilmiştir.³⁵ Bu model, bir saatlik derste her öğrenci için kullanılmak üzere tasarlanmıştır. Yine bu model, yeni (deneyimsiz) öğretmenlere uzman öğretmenler gibi düşüncelerine yardımcı olacak genel yol haritası verir.³⁶

Eğitim-öğretimde materyal ve teknolojiden etkili ve verimli bir şekilde yararlanılmak isteniyorsa, sistemli bir planlamanın gerçekleştirilmiş olması gerekir.³⁷ ASSURE modeli, bu şekilde bir plan yapmak için en uygun yöntemlerden biri olduğu söylenebilir. Yine bu modelin öğretim programlarında kullanılması durumunda en uygun yöntemler ve materyaller belirlenebilir, bununla bağlantılı olarak da öğrenenlerin, öğrenmede yüksek performans göstermeleri sağlanabilir.³⁸ Ancak, teknolojiden yararlanılan öğretim ortamlarında kullanılacak olan materyal ve araç-geçerler hangi amaçlar için kullanılacak sorusunun cevabı çok iyi tespit edilmelidir.³⁹

ASSURE modeli, merkezinde öğretim teknolojisinin kullanımını ve

33 Ocak, "Öğretim Tasarım Modelleri", 86.

34 Öğretim tasarım modellerinin sınıf, ürün ve sistem odaklı olmak üzere üç grupta incelendiği bir çalışmada, her gruptan en çok kullanılan 12 öğretim tasarım modeli genel özelliklerine, tasarım ve uygulama süreçlerine göre birbiriyle karşılaştırılmış ve sınıf odaklı modeller arasında ASSURE modelinin ihtiyaca göre materyal oluşturma, materyali etkin kullanma ve var olan materyallerin değiştirilerek tekrar kullanılması gibi özellikleriyle en etkili metotlardan biri olduğu belirtilmiştir. Bk. Esra Keleş v.dğr., "Öğretim Tasarımcıları İçin Bir Yol Haritası: Öğretim Tasarım Modellerinin Karşılaştırılması", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 49/1 (2016):105-139.

35 Heinich v.dğr., *Instructional Media and the New Technologies of Instruction*, 28.

36 Gustafson- Branch, *Survey Instructional Development Models*, 23.

37 Işıl Tanrıseven, "Öğretimde Planlama", *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, ed. Tuğba Yanpar Yelken-Cenk Akay, (Ankara: Anı Yayınları, 2016), 44-45.

38 Murat Çetinkaya, "Web Destekli ve Etkinlik Temelli Ölçme Değerlendirme Materyali Geliştirilmesi", *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 5/1 (2016): 22. Yapılan bir araştırmaya göre Türkiye'de en fazla tercih edilen öğretim tasarımı modelleri arasında Assure modelinin ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. Bk. İdris Göksu v.dğr., "Türkiye'de Öğretim Tasarımı Modelleriyle İlgili Yapılmış Çalışmalar", *Elementary Education Online* 13/2 (2014): 694-709.

39 Uysal-Gürcan, "Assure Modeli ile Öğretim Tasarımı ve Örnek Bir Uygulama", 8-9.

seçimi bulunan belirlenmiş görevlerin tanımlanmasını içerir. Bu modelin aşamalarının ve görevlerinin detayları aşağıda verilmiştir.

3.1. Öğrenenlerin Analizi:

İlk adım, öğrencilerin öğrenmelerini etkileyebilecek olan ekonomik, kültür ve duygusal konular ile öğrencilerin ön bilgileri, deneyimleri ve becerileri gibi faktörlerin ele alınmasına bağlıdır. Çoğu şey gibi, başlangıçta öğreneni incelemeye zaman ayırmadan hazırlanan hiçbir şeyin eğitim-öğretimde etkili olmayacağı düşünülerek, öğrenenleri ayrıntılı olarak incelemek ASSURE modelinin ilk aşamasını oluşturmaktadır. Bu aşamada genel olarak şu sorulara cevap aranır: Öğrencilerden beklenen ön gereksinimler nelerdir? Hangi öğrenciler verilen içerikle ilk defa karşılaşmaktadır? Hangi öğrencilerin öğrenme engeli vardır? Hazırlanan içerik öğrencilerde var olan görüşleri sorgulamak için yeteri kadar güçlü mü?⁴⁰

Görüldüğü gibi sistemin en önemli odak noktası öğrenendir. İlk adımda genel olarak öğrenenlerin/öğrencilerin tanınması olayı gerçekleştirilmektedir. Tüm etkinlikler onun etrafında dönmektedir. Bu nedenle öğrenenlerin özellikleri çok iyi keşfedilmelidir. Bu özellikler ise şunlardır:

Genel Özellikler: Öğrenenlere verilecek olan öğretim metodunda yüzeysel bir analizin bile seçilecek ortamda büyük yardımı olur. Örneğin, okuma becerileri gelişmemiş öğrencilere yazılı olmayan görsel materyal ve medya daha ilgi çekici ve öğreticidir. Diğer taraftan fiziksel özellikler, cinsiyet farkı, sınıf, yaş, var olan zihinsel, sosyal ya da fiziksel problemler, öğrencilerin sosyo-ekonomik durumları vb. özellikler de öğrenmeyi etkileyen etkenlerdir.⁴¹

Giriş Yeterliliği: Öğrenenlerin daha önce ne bildiği (ön bilgi), becerileri, tutumları vb. analiz edilerek uygun metot, materyaller ve ortamlar seçilebilir. Ön bilgileri, yetenekleri öğrencilerin eğitimden en yüksek faydayı sağlaması süreç içerisinde kontrol edilmeli ve eksikler tamamlanma yoluna gidilmelidir. Bunun için, öğrencilerin ön bilgileri, giriş yeterliliklerini ölçen testler, görüşme, gözlem vb. yapılabilir.⁴²

40 Heinrich v.dğr., *Instructional Media and the New Technologies of Instruction*, 30-32.

41 Yelken, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*, 51; Ocak, "Öğretim Tasarım Modelleri", 87. Ayrıca bk. Şimşek, *Öğretim Tasarımı*, 42-44.

42 Yelken, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*, 51-52.

Öğrenme Stilleri: Öğrenenler farklı öğrenme stillerine⁴³ sahip olabilirler. Gardner'in çoklu zekâ kuramı⁴⁴ öğrencilerin farklı öğrenme stillerine sahip olduklarının bir göstergesi olarak görülebilir. Gardner, öğrenmede tek bir yol olduğu kavramına karşıdır. Her bir konunun birden fazla yoldan öğretilebileceğini ifade eder. Ona göre bu, çoklu zekâ kuramının temel noktasıdır.⁴⁵ Çoklu zekâ kuramının rotasının tek olmamasının yanında, öğrenciler arasındaki farklılıkları gören bir öğretmen çok önemlidir. Burada temel olan her bir öğretmenin her bir öğrencisini en iyi bir şekilde tanımasıdır.⁴⁶

Öğretmenin öğrencileri çok iyi tanıyarak, mümkün olduğu kadar farklı zekâ türlerine hitap edecek etkinlikleri, materyalleri ve dinamik ortamları oluşturması gerekir. Öğrencilerin her birinin başarı duygusunu tatmalarını sağlamak amacıyla, hangi ders olursa olsun farklı zekâ alanlarına hitap edecek etkinlikler yapılarak her öğrenciye hitap edilebilir. Çünkü öğrencilerde her zekâ alanı aynı gelişim ve yeterliliğe sahip değildir. Bunlardan biri ya da bir kaç daha baskın olabilir. Ülkemizde genellikle heterojen bir sınıf anlayışı uygulanması nedeniyle derslerin çok çeşitlendirilerek işlenmesi bir gerekliliktir.⁴⁷

Öğrenme stilleri ile ilgili olarak öğrencilerin algısal tercih ve eğitimlerinin de dikkate alınması sağlanmalıdır. Bunlar, öğrencilerin nasıl

43 Öğrenme Stili: Bireyin doğuştan sahip olduğu bir özelliktir. Bu nedenle bireyin nasıl algıladığını, öğrenme ortamları ile nasıl etkileşim içine girdiğini ve bu ortama duygusal olarak nasıl tepkide bulunduğunu tanımlayan psikolojik özellikler grubu anlamına gelmektedir. Geniş bilgi için bk. Alp Boydak, *Öğrenme Stilleri* (İstanbul: Beyaz Yayınları, 2019), 1-5.

44 Gardner "zeka alanı" olarak tanımladığı zeka çeşitlerini, Sözel/Dil Zeka, Mantıksal/Matematiksel Zeka, Görsel/Uzamsal Zeka, Bedensel Zeka, Müzik/Ritim Zeka, Sosyal/Kişilerarası Zeka, Özedönük Zeka, Doğa/Varoluşsal Zeka olmak üzere sekiz alandan bahsetmektedir. Bk. Howard Gardner, *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences* (New York: Basic Books, 1983), 7-17. Ayrıca bk. Kathy Checkley, "The First Seven ... and the Eight", *Educational Leadership* 55/1 (1997): 8-13.

45 Howard Gardner, *Multiple Intelligences: The Theory in Practice* (New York: Published by Basic Books, 1993), 7.

46 Checkley, "The First Seven ... and the Eight", 9.

47 Bk. George Damon, "Çoklu Zekâ - Çocukların Farklılıklarının Farkında Olmak", *Çocuk ve Aile* 48/5 (2002), 29-31; Ziya Selçuk, *Gelişim ve Öğrenme* (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 1999), 19; Abdullah Ayaydın, "Eğitimde Çoklu Zekâ Yansımaları ve Görsel Sanatlar", *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi* 13 (2009): 52-62; Yelken, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*, 53.

bir eğitim istedikleri, kişisel istekleri, nasıl anlayabilecekleri ve nasıl bir fiziksel ortamda olmak istedikleri ile ilgili özelliklerdir. Ayrıca öğrenme stillerinde motivasyonla ilgili faktörler de göz önünde bulundurulmalıdır. Motivasyonu sağlayabilmek için öğrenenin dikkatini çekmek, ilgili olmasını sağlamak, güven duyacağı bir öğrenme ortamı sunmak ve öğrendiklerinden tatmin olmasını sağlamak gereklidir. Bunun en güzel yolu öğrencinin ihtiyaç duymasını sağlamaktır.⁴⁸ Öğreneceği bilginin yaşamında ne işe yarayacağını öğrenenin bilmesi gerekir. Çünkü öğrenenin öğreneceği bilgi ne kadar çok işine yarayacaksa o kadar daha motive olacağı söylenebilir.

3.2. Hedeflerin Belirlenmesi

ASSURE modelinde öğrenenlerin özellikleri hakkında bilgi sahibi olduktan sonra yapılacak işlem, dersten beklenen öğrenme amaçlarının ve hedeflerinin detaylı olarak yazılmasıdır.⁴⁹ Her bir öğrencinin hangi öğrenme hedefine ulaşması, diğer bir ifadeyle eğitim sonunda öğrencinin hangi davranışa (bilgi, beceri, tutum) sahip olacağını belirlediği aşamadır. Burada belirlenen hedef, öğreticinin derse ne koymayı planlamasından ziyade, öğrencinin dersten ne alması gerektiğidir.⁵⁰

Öğrenme hedeflerinin yazılmasında genel olarak dört ana bileşen göz önünde bulundurulur. ASSURE modelini geliştiren Heinich v.dğr., bu dört ana bileşeni “İyi Belirlenmiş Hedeflerin ABCD’si” şeklinde belirtmektedirler.⁵¹ Hedeflerin yazımında belirtilen ABCD yaklaşımı şöyledir:

A- Audience (topluluk) = (Öğretim programına katılanlar /hedef kitle)

B- Behavior (davranış) = (Öğretim sonucu kazanılacak davranışlar)

C- Conditions (şartlar) = (Davranışın hangi şartlar altında gözlemleneceği)

48 Bk. Leyla Ercan, “Motivasyon”, *Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar*, ed., Leyla Küçükahmet (Ankara: Nobel Yayınevi, 2005), 103-119; Sırrı Akbaba, “Eğitimde Motivasyon”, *AÜ Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 13 (2010): 343-361.

49 Öğretimde hedef ve kazanımların belirlenmesi, a) öğrenciler için eğitim gördüklerini anlamaları için, b) ders sürecindeki etkinlikler, yöntem ve tekniklerin seçimini için, c) derste kullanılacak medya ve materyallerin seçimi ve düzenlenmesi için, d) öğretmenin dersle ilgili dikkate alacağı özellikleri bilmesi için ve uygun değerlendirmeler yapmak için önemlidir. Küçükahmet, *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, 59.

50 Heinich v.dğr., *Instructional Media and the New Technologies of Instruction*, 34.

51 Heinich v.dğr., *Instructional Media and the New Technologies of Instruction*, 35.

D- Degree (derece/seviye) = (Öğrenilen becerilerin hangi standartta olacağı)

Bunu bir örnekle somutlaştırmanın faydalı olacağı kanaatindeyiz. Örneğin, lise 9. sınıf öğrencileri (*hedef kitle*) verilen Esmâü'l Hüsna listesinden (*şart*) bir hafta içinde en az %90 başarı oranı (*standart*) ile isimlerin anlamlarını (*davranış*) verebileceklerdir.

Öğrenciler, kendilerinden ne beklediğini ve neler öğrenilmesi gerektiğini biliyorlar mı? sorusuna cevap genel olarak bu aşamada verilir. Ayrıca öğrencilerin ortaya konan davranışları gerçekleştirmeleri sonucunda öğrenmelerin ne kadar değiştiğine, öğrencilerden öğrenmenin sonunda ne tür davranış değişikliği ve bilgi kazanımı beklediği, ortaya çıkan sonuçların nasıl ölçüleceği ve hangi araçların kullanılacağı da yine bu aşamada belirlenir.⁵²

Görüldüğü gibi öğrenen özellikleri ile beraber öğretim tasarımında başlangıçta belirlenmesi gereken öğelerden birisi hedeflerdir. Hedefler yol göstericidir. Eğitim-öğretimin sonunda her öğrenci ne öğrenmeyi bekliyor, ne gibi yeni yeteneklere sahip olacak konusu önemlidir. Hedefler açık ve anlaşılır olmalı, öğrenene dönük ifade edilmeli, öğrenenin yapacaklarına ve kazanacaklarına işaret etmeli ve değerlendirilebilmelidir.⁵³ Bu nedenle öğretim tasarımında konulacak öğrenme hedeflerini iyi anlamak, medya ve materyallerin doğru seçimi ve oluşturulması için gereklidir.

3.3. Öğretim Yöntem, Medya ve Materyallerin Seçimi

Öğrenenlerin analizi yapıldıktan ve öğrenme ortamından tam olarak ne öğreneceklerini de (hedefler) belirlendikten sonra yapılacak işlem, öğrencilerin belirlenen hedefleri gerçekleştirebilmeleri için kullanacakları öğretimsel yöntemlerin belirlenmesidir. Bu öğretimsel yöntemlerin seçilmesinde şu üç aşamanın dikkate alınması gerekir: (a) hedeflenen öğrenme işlemleri için uygun yöntemlerin seçilmesi, (b) yöntemin uygulanmasını sağlayacak bir medya formatının seçilmesi, (c) medya formatı

52 Geniş bilgi için bk. Heinich v.dğr., *Instructional Media and the New Technologies of Instruction*, 36-39.

53 Tuğba Yanpar Yelken, "Öğretim Hedefleri ve Öğrenme Kuramları", *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, ed. Tuğba Yanpar Yelken-Cenk Atay (Ankara: Anı Yayınları, 2016), 77-81.

içinde seçilmiş, düzenlenmiş veya tasarlanmış materyallerin seçimi.⁵⁴

Yöntem seçimi, hedef ve kazanımlara göre belirlenir. Hedef ve kazanımlar etkinliklere işaret eder. Örneğin, kazanım sadece uygulama içeriyorsa etkinlikte yöntem olarak daha çok problem çözme, drama, örnek olay vb. gibi uygulamaya dayalı yöntemler kullanılabilir.⁵⁵ Zira tek bir yöntemin diğerlerine göre daha üstün olduğunu ve tüm öğrenme ihtiyaçlarını karşılayacağını düşünmek etkili ve kalıcı bir eğitim-öğretim için uygun değildir. Dolayısıyla derslerde birden fazla yöntem kullanılmalıdır.⁵⁶ Özellikle günümüzde derslerin zengin etkinlikleri içermesi desteklenmektedir. Nitekim yeni Milli Eğitim Bakanlığı DKAB Öğretim programı çok zengin yöntemlerin kullanımını önermektedir.⁵⁷

Öğretim yöntemleri ile ilgili olarak literatürde pek çok sınıflandırmalar yapıldığı bilinen bir gerçektir. Heinich v.dğr. ise, eserinde bu başlık altında on tane yöntem üzerinde durmuş, bunları örneklerle açıklamıştır. Eserde yer alan ve sadece isimleri verilerek yetinilecek olan yöntemler şunlardır: 1) Sunma (Presentation), 2) Gösteri metodu (Demonstration), 3) Tartışma (Discussion), 4) Alıştırma ve Uygulama (Drill and Practie), 5) Bireysel Öğrenme (Tutorial), 6) İşbirlikli Öğrenme (Cooperative Learning), 7) Oyun (Gaming), 8) Benzetme (Simulation), 9) Keşfetme (Discovery), 10) Problem Çözme (Problem Solving).⁵⁸

Medya, içinde bir mesajın yer aldığı ve sergilendiği bir fiziki yapı⁵⁹ olarak ifade edilebilir. Öğretimsel yöntemlere, öğrencilerin özelliklerine ve seçilen hedeflere en uygun olarak kullanılacak yazı, resim, video, ses, bilgisayar, kompakt diskler, dijital video diskler, uydu iletişimleri, internet gibi medya bu aşamada belirlenir. Ancak, öğrencilerin özellikleri, hedef ve kazanımlara göre medya formatı seçmenin zor iş olduğunu da belirtmek gerekir. Öte yandan öğrencilerin öğrenme amaçlarını en iyi şekilde tamamlamasına yardımcı olacak materyaller ve araç gereçler de bu aşama-

54 Heinich v.dğr., *Instructional Media and the New Technologies of Instruction*, 41.

55 Yanpar, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*, 57.

56 Mustafa Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar* (Ankara, TDV Yayınları, 2005), 189.

57 MEB Öğretim Programları, erişim:20.12.2019, <http://mufredat.meb.gov.tr/Program-Detay.aspx?>

58 Heinich v.dğr., *Instruction Media and Technologies for Learning*, 16-21.

59 Yelken, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*, 57.

da seçilir. Materyal; özel öğretim programları, müzik ve video CD/DVD'leri, resimler vb. olabileceği gibi, bilgisayar, yazıcı, tarayıcı, televizyon vb. aygıtlar da olabilir. Bu aşamada materyalleri elde etmek genellikle; (a) hazır materyalleri elde etme, (b) var olan materyalleri revize etme, (c) yeni materyalleri tasarlama gibi üç alternatiften birini içerir.⁶⁰

Hazırlanan öğrenme ortamında kullanılacak doğru medya seçimini belirlemek için birçok yöntem bulunmaktadır.⁶¹ Bu aşamada önemli olan şey, hazırlanan öğretimden öğrencilerin tam olarak ne yapması gerektiğini bilmek medya seçiminde faydalı olacaktır. Daha sonra elde edilen bilgi seçilen medya ile karşılaştırılır. Bu karşılaştırmada seçilen medyanın edinilmesi gereken bilgi, beceri ve davranış değişikliklerini öğrencilere nasıl sunulacağı kontrol edilir.⁶² Bu aşamada Levie ve Dicke tarafından ortaya konulmuş medya özelliklerini bilmek faydalı olacaktır.⁶³ Ancak Levie ve Dicke tarafından ortaya konulan medya ve materyal özellikleri bütün teknolojiler için geçerli olmadığını da ifade etmek gerekir. Burada bilinmesi gereken önemli husus, farklı teknolojiler için farklı medya özelliklerinin kullanılabilmesidir. Kullanılacak medya ve materyallerin özelliklerinin iyi şekilde anlaşılması etkili ve verimli bir öğrenmenin artırılması ve belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesi adına büyük önem taşımaktadır.

60 Ocak, *Öğretim Tasarımı, Kuramlar ve Uygulamalar*, 88; Yelken, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*, 58.

61 Medya seçiminde ilk adım, neyin kullanılabilir olduğu hakkında genel bir fikir edinmek için yayınlanan medya referans kılavuzlarından bazılarını incelemek olabilir. Belirli bir öğretim materyali parçasının kullanılıp kullanılmayacağına ilişkin karar birkaç faktöre bağlıdır. Son araştırmalar, her bir medya parçası hakkında sorulacak sorular arasında malzemelerin değerlendirilmesinde belirli kriterlerin olduğunu ortaya koymaktadır. Bunlar: Müfredata uyuyor mu? Doğru ve güncel mi? Açık ve özlü bir dil içeriyor mu? Motivasyon uyandıracak ve ilgiyi sürdürecektir mi? Öğrenci katılımı sağlıyor mu? Teknik kalitesi iyi mi? Etkinliğinin kanıtı var mı (örneğin, saha testi sonucu)? Sakıncalı önyargı ve reklam içermiyor mu? Bir kullanım kılavuzu veya diğer belgeler dahil mi? gibi kriterlerdir. Bk. R. A. Reiser, "A History Of Instructional Design and Technology: Part II: A History of Instructional Design", *Educational Technology, Research and Development* 49/2 (2001): 57-67.

62 Ocak, *Öğretim Tasarımı, Kuramlar ve Uygulamalar*, 88.

63 Levie ve Dicke tarafından ortaya konulmuş medya özellikleri başlık olarak şunlardır: Görsel sunum, Boyut, Renk, Hareket, Dil, Ses ve Resim Uyumu, Düzenleme. Detaylı bilgi için bk. W. H. Levie-K. E. Dicke, "The Analysis and Application of Media", *Second Handbook of Research on Teaching* (Chicago: Rand McNally, 1973), 858-882.

3.4. Medya ve Materyallerin Kullanımı

ASSURE modelinde bir sonraki adım, medya ve materyallerin öğretmenler ve öğrenciler tarafından kullanılmasıdır. Medya bir iletişim kanalı olup, kaynak ile alıcı arasında bilgiyi iletmektedir. Öğretimsel medya ise, öğretim amaçlarını içeren mesajları taşır ve son zamanlarda bilgisayarlar, uydu iletişimleri ve internet gibi yeni teknolojilerle medya, sınıfın dışına taşmayı sağlamıştır.⁶⁴

ASSURE modelinde Heinich v.dğr. tarafından medya ve materyalin kullanılmasıyla ilgili olarak belirlenen ilkeler, hem öğretmen merkezli hem de öğrenci merkezli öğrenime uygulanabilir niteliktedir. Bu ilkeler: (a) materyalleri gözden geçirme, (b) materyalleri hazırlama, (c) ortamı hazırlama, (d) öğrencileri hazırlama, (e) öğrenme yaşantılarını sağlama olmak üzere beş başlık altında ele alınmıştır.⁶⁵

Buna göre, ilk aşamada yapılacak uygulamalardan birisi, kullanımına alışkın olunmayan teknolojilerin önceden incelenmesi ve gerekli bilgilerin alınmasıdır. Öğrenme ortamına girilmeden önce, öğretime entegre edilecek olan medya ve materyaller gözden geçirilmeli ve ön uygulamalar ve kullanımlar mutlaka yapılmalıdır. Ayrıca ikinci aşamada öğrenme ortamı hazırlanmalı, kullanılacak olan medya ve materyal için gerekli olan tüm yardımcı araç-gereçlerin (kablo, ekipmanlar, ışık vb.) ortamda olduğu gözden geçirilmelidir.⁶⁶ Çünkü gerekli olan yardımcı araç-gerecin eksik olması, öğrenme ortamında karmaşaya sebep olabileceği gibi motivasyonda düşmeye de sebep olabilir. Sonraki aşamada ise, kullanılacak olan medya ve materyal için öğrencilerin hazırlanması gerekmektedir. Bunun için öğrencilerin ilgisini çekebilecek sorular, sunumlar veya videolardan yararlanılabilir. Öğrenme sürecini aktif olarak öğrenme yaşantılarına dönüştürmek ise ustalık ister. Öğretmenlik bu anlamda bir sanattır. Önemli olan çok şey bilmek değil, bildiklerini karşısındakinin öğrenmesinde kullanabilmek ve rehberlik etmektir.⁶⁷

64 Yelken, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*, 61.

65 Heinich v.dğr., *Instruction Media and Technologies for Learning*, 68-70.

66 Heinich v.dğr. tarafından ortamı/sınıfı hazırlama ustalığı için gereken birtakım özellikler verilmiştir. Bunlar da planlama, tekrarlama, başlama, endişe, mesaj iletimi, ses, göz teması, işaretler, görseller şeklinde sınıflandırılmış ve açıklanmıştır. Bk. Heinich v.dğr., *Instruction Media and Technologies for Learning*, 71.

67 Heinich v.dğr., *Instruction Media and Technologies for Learning*, 72.

3.5. Öğrenen Katılımı

ASSURE modelindeki beşinci adım, öğrencilere öğretilen yeteneği uygulama fırsatı sunmaktır. Bu nedenle ASSURE modelinde bu aşamanın, modelin diğer aşamalarına göre daha önemli olduğu söylenebilir.⁶⁸ Nitekim eğitimciler uzun zamandır öğrenenin öğrenme sürecine katılımının öğrenmeyi arttırdığını belirtmektedirler. Örneğin, John Dewey müfredatın yeniden düzenlenmesini ve öğrencilerin katılımını, eğitim-öğretim sürecinin merkezi bir parçası olduğunu ifade etmektedir.⁶⁹ Bu bağlamda öğrencilerin derste aktif olmaları son yıllarda üzerinde çokça durulan bir yaklaşımdır. Aktif katılımın öğrenmeyi arttırdığına dair pek çok araştırma vardır.⁷⁰ Davranışçı, bilişsel ve oluşturma bakış açısının hepsinde ortak olan ilke aktif öğrenci katılımının sağlanmasıdır.⁷¹ Ancak aktif katılımın dönütün (Geri bildirim-Feedback) önemli bir yere sahip olduğu da bir gerçektir. Ancak araştırmalar kişisel geri bildirim çok daha iyi olduğunu, çünkü yüz yüze reaksiyonların matbaa ve grafik bilgilerden daha kuvvetli olduğunu gösterir.⁷²

Medyanın erişebilirliğinin artması ve felsefi yaklaşımdaki öğreten merkezli bir anlayıştan öğrenen merkezli bir öğrenime doğru yaşanan değişiklik sebebiyle, öğreten ve öğrenenler medya ve materyalleri sadece izlemekle kalmak yerine, (bireysel veya küçük gruplar halinde) kendilerinin de kullanmasına imkân verilmesi, diğer bir ifadeyle aktif katılımın sağlanması öğretimdeki kalıcılığı sağlama açısından önemlidir. Özellikle, medya ve materyallerin öğrenme ortamında pasif olarak kullanıldığı göz önünde bulundurulursa, bu aşamada öğrenenlerin katılımını sağlama

68 Heinich v.dğr., *Instruction Media and Technologies for Learning*, 76.

69 John Dewey, *Günümüzde Eğitim*, trc. Bahri Ata (Ankara: Pegem Yayınları, 2014), 27.

70 Mehmet Arslan, "Aktif Öğrenme", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 6/2 (2006): 92-104; Kamile Ün Açıköz, *Aktif Öğrenme* (Ankara: Biliş Yayınları, 2007), 12-14; Elizabeth Campell, "Active Learning", *Teaching Options Pedagogiques* 3/1 (1999): 21-29.

71 Ahmet Sabancı, "Aktif Öğrenmeyi Gerçekleştirmek", *Öğrenme-Öğretme Süreci* (Ankara: Nobel Yayın, 2000), 47-50.

72 J. Brown, "Feedback: The Student Perspective", *Research in PostCompulsory Education* 12/1 (2007): 33-51; L. Doan, "Is Feedback a Waste of Time? The Students Perspective", *Journal of Perspectives in Applied Academic Practice* 1/2 (2013): 3-10; Sabiha Odabaşı v.dğr., "Öğretmenlerin Öğrencilerine Verdikleri Dönütlerin Tiplerinin ve Niteliklerinin İncelenmesi", *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 23/2 (2010): 517-538.

daha çok ön plana çıkmaktadır. Diğer taraftan, öğrenenlerin aktif katıldığı ortamlarda öğrenmenin daha iyi gerçekleşeceği göz önünde bulundurulursa⁷³ kullanılan medya ve materyal öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal bilgilere, ayrıca eleştirel düşünme becerilerini artıracaktır. Aksi bir durumda ise, öğrenme işlemi en alt seviyede kalacaktır. Bu nedenle, sunulan materyalden en üst seviyede verim almak için, öğrencilerin kendi düşüncelerini inşa edecek şekilde materyalin kullanımına özen gösterilmelidir.⁷⁴

3.6. Değerlendirme ve Gözden Geçirip Düzeltme

Öğretim programının sonucunda düzenlenen öğretim programının verimliliği, etkileri ve öğrencilerin öğrendikleri bilgilerin değerlendirilmesi eğitim-öğretimde kalitenin sağlanmasındaki en önemli unsurdur. Değerlendirmede amaç, öğrencinin öğretme-öğrenme etkinlikleri ile zorluk ve problemlerdeki başarısını doğru bir şekilde karşılaştırabilmektedir.⁷⁵ ASSURE modelinde de medya ve materyalin ne tür etki yaptığını anlamının tek yolu değerlendirme yapmaktır. Eğer beklenen öğrenme gerçekleşmiyorsa, kullanılan medya ya da materyal ile ilgili bir sorun olup olmadığını öğrenmek için değerlendirme ve revize gerekmektedir.⁷⁶ Değerlendirme aşaması şu sorulara verilen yanıtlar ile yapılabilir: (a) öğrenenler, öğretim programının hedeflerine ulaştı mı? (b) seçilen medya ve materyal, hedefe ulaşılmasında yardımcı oldu mu? (c) tüm öğrenenler materyalleri amacına uygun kullanabildi mi?⁷⁷

Toplam altı aşamadan oluşan ASSURE modelinin iki basamağı öğretim materyalleriyle ilgili olduğu görülmektedir. Bu durum öğretimde materyal kullanmanın önemine veya öğretim materyallerine verilen önemin göstergesi olarak yorumlanabilir. Keller, öğretim tasarımında “dikkat, motivasyon ve merak” kavramlarını özellikle vurgular.⁷⁸ Bu bağlamda düşünüldüğünde, iyi tasarlanmış ve ilgi çekici öğretim materyalleri kul-

73 Sabancı, “Aktif Öğrenmeyi Gerçekleştirmek”, 57.

74 Ocak, “Öğretim Tasarım Modelleri”, 91.

75 Leyla Küçükahmet, *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme* (Ankara: Nobel Yayınları, 2008), 78-80.

76 Heinich v.dğr., *Instructional Media and the New Technologies of Instruction*, 50.

77 Uysal-Gürcan, “Assure Modeli ile Öğretim Tasarımı ve Örnek Bir Uygulama”, 7-8.

78 J. Keller, “Strategies For Stimulating the Motivation to Learn” *Performance and Instruction* 26/8 (1987): 1-7; J. Keller, “Development and Use of the ARCS Model Of Instructional Design”, *Journal Of Instructional Development* 10/3 (1987): 2-9.

lanıldığı zaman, eğitim-öğretim etkinliğinin etkisi ve başarısı da o denli artacaktır.⁷⁹ ASSURE modelinde bu kavramlar olmakla birlikte, öğrenen katılımının ayrı bir basamakta ele alınmış olması, günümüz öğretim yaklaşımlarıyla benzerlik göstermektedir.

4. ASSURE Modelinin Avantajları ve Dezavantajları

Bir programın başarılı olması, o programın ne kadar iyi planlandığına bağlıdır. Öğretimi sistematik olarak planlamayı ve öğretmeyi amaçlayan ASSURE modeli, bu planı oluşturmak için kullanılabilir en etkili modellerden biridir. Modelin aşamaları iyice incelendiğinde, öğretimin en önemli bileşenlerinin etkili ve verimli bir biçimde kullanmayı hedeflediği görülür.⁸⁰ Bu aşamalar üzerinde yapılacak çalışmalar ile yapılan plan; hem öğrenciler hem de programı yürüten öğretmene büyük avantajlar sağlayacaktır. ASSURE modelinin avantajlarından bazıları şunlardır:⁸¹

a) Medya ve materyallerin seçilmesi, etkili ve verimli bir öğretim yöntemi sağlar. Aynı zamanda modeli takip etmek kolaydır.

b) Öğrenci merkezli olup, öğretim yöntemleri, medya ve materyaller ASSURE modeli ile daha etkili ve verimli kullanılabilir.

c) ABCD formülü kullanılarak hedeflere ulaşmanın kolaylığı yanında, öğretim programının önceden programlanması nedeniyle öğretmenler ne öğreteceğini, öğrenciler de ne öğreneceğini bilirler ve öğrenmede zaman kaybını önler.

d) ASSURE modelinde “classroom link”⁸² adı verilen ve modelin bü-

79 Bu konuda yapılan araştırmalar için bk. Zeynel Kaplan v.dğr., “Sınıf İçi Öğretimde Materyal Kullanımının Etkililik Düzeyi: Bir Meta-Analiz Çalışması”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri 13/3 (2013): 1629-1644; Mehmet Fatih Ayaz, “Öğretim materyalleri kullanımının öğrencilerin derslere yönelik tutumlarına etkisi: Bir meta-analiz çalışması”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 35/1 (2016): 141-158.

80 Akkoyunlu, v.dğr., *Öğretim Tasarımı*, 44.

81 Heinich v.dğr., *Instruction Media and Technologies for Learning*, 34. Ayrıca bk. D. Darnawati v.dğr., “Learning Through Media Development Model Application Assure”, *IOSR Journal of Humanities And Social Science* 21/11 (November 2016): 20-25; Rostina Sundayana v.dğr., “Using ASSURE Learning Design to Develop Students’ Mathematical Communication Ability”, *World Transactions on Engineering and Technology Education* 15/3 (2017): 245-249; Gail Alleyne Bayne, “Instructional Design”, *Foundations of Distance Education*, erişim: 26.11.2019, http://gailalleynebayne.weebly.com/instructional_design.pdf.

82 Classroom Link: Sınıftaki kullanıcıların iletişim kurmasını, zamandan tasarruf etme-

tün aşamalarını bilgisayar ortamına aktarabilen bir programın olması ve materyallerin değerlendirilmesi için ölçekler de bulundurulması öğreticiler için yol gösterici olmaktadır.

e) ASSURE modelinde, öğrenen katılımının planlanması, öğrenenlerin aktif olarak derslere katılımını sağlayarak başarılı bir öğrenme gerçekleşebilir.

f) ASSURE modelinde, kullanılan materyallerin daha sonra tekrar kullanılması için değerlendirilmesi ve belirlenen eksikler doğrultusunda revize edilmesi mümkündür.

g) ASSURE modeli riskleri önceden satın alır. Dolayısıyla öğretim esnasında oluşabilecek bütün sorunların aşılmasında bir rehber niteliğindedir.

h) Öğretim programından önce hedefler belirlenir ve öğrenenlerin bu hedefe ulaşmaları uygun medya, materyal ve yöntemler kullanılır.

ı) Öğretim programının önceden programlandığı için öğretmenler ne anlatacağını öğrenenler ne öğreneceğini bilirler ve her iki kesim de üzerine düşen görevleri en verimli şekilde yaparlar.

Her öğrenme modelin getirdiği avantajlar ve yenilikler yanında, bazı dezavantajları da vardır. Bu durum, bazen modelin uygulayıcısı olan öğreticiden, yöntemin ana unsuru olan öğrenenden, bazen de öğrenilecek konunun özelliğinden, psikolojik, sosyal ve fiziki nedenlerden kaynaklanabilir. Ancak ASSURE modelinin üretken ve çalışkan öğretmen için dezavantajı yoktur, denilebilir. Bu konuda da şu söylenebilir:

Bu modele göre, aynı öğretim programını başka bir öğrenci grubuna anlatmak için de modelin bütün aşamalarını tekrar planlamak gerekmektedir. Bu durum zaman kaybına neden olabildiği gibi, geleneksel yöntemlere bağlı öğretmenler için bu modelin kullanımını engelleyici bir özellik olarak değerlendirilebilir. Hazırlıklı, titiz ve verimli olmayı seven, planlı ve sistematik öğretim yapmayı seven ve öğretimde karşılaşılabilecek problemlere önceden önlem almayı prensip haline getirmiş öğretmenler için ASSURE modeli yararlı ve kullanışlı olabilecek bir modeldir.

sini ve düzenli kalmasını sağlayan yeni nesil öğretme yöntemlerinden birisidir. Ayrıca bu programda, materyalleri değerlendirmek için ölçekler de bulunmaktadır. Bk. "Classroom Link", erişim: 21.12.2019, <https://launchpad.classlink.com>.

5. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde ASSURE Modelinin Uygulanması Örneği

Genel eğitimde uygulanan öğretim modelleri din eğitimi ve öğretiminde de uygulanmalıdır. Din eğitiminin öğrencilere verildiği DKAB dersleri bu öğretim modellerinin kullanılacağı en önemli yerlerden biridir. Bu nedenle bu çalışmada son yıllarda ülkemizde eğitimin farklı alanlarında hızla yaygınlaşmaya başlayan ASSURE modelinin örgün din eğitimi alanında DKAB derslerinde nasıl uygulanabileceğiyle ilgili aşağıda iki örnek ders tasarımı sunmak istiyoruz.⁸³

5.1. Örnek Uygulama 1

Ders: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

Sınıf: 5. sınıf

Ünite: Allah İnancı

Konu: Allah vardır, birdir. Her şeyi görüp, işiten ve var edendir.

Süre: 2 ders saati (80 dakika)

Öğrenenlerin analizi: ASSURE modelinin ilk aşaması olan öğrenenlerin analizi aşağıdaki şekilde oluşturulabilir.

Öğrenenlerin genel özellikleri: 5. sınıf DKAB dersinde bulunan orta düzey öğrenme hızına sahip bir ortaokul sınıfı hedef kitleyi oluşturmaktadır. Sınıfta 14 erkek ve 16 kız öğrenci bulunmaktadır. Öğrencilerin yaşı 10-11 arasındadır. Sınıftaki hiçbir öğrenci öğrenme engeline sahip değildir ve sınıfta engelli bir öğrenci bulunmamaktadır. Öğrenciler kültürel olarak farklı gruplara sahiptir. Öğrencilerin sosyo-kültürel yapıları ise farklılık göstermektedir. Öğrencilerin çoğu şehir hayatına alışkın aile yapısına sahipken, bazı öğrencilerin aileleri kırsal kesimden şehre yakın zamanda göç etmişlerdir. Sınıfın çoğunda bilgisayar vardır, öğrenciler internette dolaşmaktan ve oyun oynamaktan zevk almaktadırlar.

83 ASSURE modelinin DKAB derslerinde uygulanabilirliğini göstermek amacıyla 6 aşamasına örnek oluşturabilecek taslak bir öğretim planı hazırlanmıştır. Bu taslak plan hazırlanırken Amerika Birleşik Devletleri'nde Catty Witman tarafından ilköğretim 5. sınıfta okutulan, "Toplumsal Çalışma Öğretimi" adlı dersin ASSURE modeli ile planlanmasından da yararlanılmıştır. Bk. www.personal.ecu.edu/clw1029/assurelesson.html, trc. Uysal-Gürcan, "Assure Modeli ile Öğretim Tasarımı ve Örnek Bir Uygulama", 6-9.

Giriş yetenekleri: Öğrenciler DKAB dersine karşı olumlu tutum içindedirler. Öğrenciler 4. Sınıfta DKAB dersini görmüşler ve orada geçen bazı kavramlar hakkında bilgiye sahiptir. Ayrıca öğrencilerin %60'ının (18 öğrenci) evinde bilgisayar varken, %40'ının (12 öğrenci) evinde bilgisayar yoktur. Evlerinde bilgisayarı olan öğrencilerin %50'sinin (9 öğrenci) interneti varken, %50'sinde (9 öğrenci) interneti yoktur. Ancak bu öğrencilerin tamamı Bilişim Teknolojileri dersinde, arama motorlarını ve interneti kullanarak arama yapma, Word ve Powerpoint kullanma gibi konularda gerekli bilgiye sahip olmuşlardır.

Öğrenme Stilleri: Öğrencilerin içinde bulunduğu yaş dönemleri nedeniyle somut ve görsel öğeler daha çok dikkat çekmekte ve güdülemektedir. Öğrenciler ders kitabından okuyarak öğrenmeyi sevmemektedirler. Genel olarak, gerçek hayatla ilişkilendirilmiş materyallerin kullanımı öğrencileri daha çok çekmektedir. Projelerle çalışma ve sunum yapma öğrencilerin daha çok hoşuna gidiyor gözükmektedir. Bu nedenle öğrencilerin dikkatlerini derse çekebilmek amacıyla dersin hemen başında öğrencilere bilgisayardan görsel öğeler gösterilmelidir. Derste power point sunusu kullanılacağı için, öğrencilerin sunuyu rahatlıkla görebileceği şekilde sınıf ortamındaki ışığın ayarlanması gerekir. Öğrencilerin Allah inancı konusunda bilgilerinin ne olduğu soru-cevap yöntemiyle öğrenilir. Verilen cevaplar incelenir ve düşünceler arasındaki farklılıklar ele alınarak öğrenciler derse motive edilir.

Hedeflerin belirlenmesi: Seçilen konunun öğretimsel hedefleri, ASSURE modelindeki hedeflerin ABCD'si yaklaşımına göre şu şekilde oluşturulabilir.

Hedef Topluluk: Çevresinde ve ailesinde Allah kavramını duyan, ancak O'nun varlığı ve birliği, her şeyi görüp, işittiği ve her şeye gücünün yettiği hususlarını gelişim çağları itibarıyla tam olarak kavrayamayan 5. sınıf öğrencileridir.

Hedef Davranış: Konunun anlatımına başlanmadan önce öğrencilerin dikkatlerini çekmek amacıyla Allah inancını pekiştirici sorular sorulur. Örneğin; sınıfımızda birden fazla öğretmen aynı anda farklı dersler anlatsa nasıl olurdu?⁸⁴ Bir şey kendi kendine var olabilir mi? Niçin? Sını-

84 Bu sorunun cevabından sonra şu âyet yansıtılabilir: "Eğer yerde ve göklerde Allah'tan başka ilahlar olsaydı, kesinlikle ikisinin de düzeni bozulurdu..." *Kur'ân-ı Kerim Meâli*, trc. H. Altuntaş - M. Şahin (Ankara: DİB Yayınları, 2006), el-Enbiyâ 21/22.

fımızda, okulumuzda hatta dışarıda var olan her malzemenin bir ustası vardır. Dikkatimizi yaşadığımız dünyaya çevirdiğimizde Güneş'in, Ay'ın, yıldızların, dağların, denizlerin, ağaçların, hayvanların ve biz insanların mükemmel bir şekilde yaratıldığını görüyoruz. O zaman aklımıza şu sorular gelmez mi? Bütün bunlar nasıl var olmuştur? Evrendeki bu varlıklar kendi kendine var olabilir mi? Her şeyi mükemmel bir şekilde yaratan varlığın tüm varlıklardan daha mükemmel ve üstün olması gerekmez mi?⁸⁵ vb. gibi sorularla tartışma başlatılır. Sonra soruya verilen cevaptan bahsederek başlanır. Her bir öğrencinin birden fazla yaratıcı olması durumunda kainatta bir düzensizlik olacağını ve evrendeki her şeyin bir tek yaratıcısının olduğunu fark etmeleri sağlanır.

Hedef Koşulu: Okulda bilgisayarlar ve internet bağlantısı kullanılmalıdır. Bu ders saatinde öğrencilerin hemen hemen tamamı Allah'ın varlığı ve birliği, her şeyi görüp işittiği ve her şeye gücünün yettiği gibi Allah inancına dair konularda bilgi sahibi olabileceklerdir.

Hedef-Derecesi: Bu dersin sonunda öğrenciler Allah'ın varlığını ve birliğini, evrendeki her şeyi mükemmel bir şekilde yaratanın Allah olduğunu, O'nun her şeye gücünün yettiğini bilecekler ve bir sonraki öğrenilecek konuya geçiş için öğrenmeye hazır olacaklardır.

İlgili Kazanımlar: Bu ders sonunda öğrenenler, öğretim programında belirlenmiş aşağıdaki kazanımları elde etmiş olmalıdırlar.⁸⁶

5.1.1. Allah'ın varlığı ve birliğini, O'nun Rahman ve Rahim olduğunu öğrenir,

5.1.2. Yarattığı her şeyin Allah tarafından yaratıldığını, Allah'ın her şeyi görüp, işittiğini ve her şeye gücünün yettiğini kavrar.

5.1.3. Esmâü'l-Hüsna, hanîf, tevhîd, ihlâs kavramlarının anlamları öğrenir,

5.1.4. Allah'ın en güzel isimlerinden (Esmâü'l-Hüsna) el-Hâlik, er-Rahmân, er-Rahîm, es-Semî, el-Basar, el-Ehad ve es-Samed isimlerini ve anlamlarını öğrenir.

85 MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (4-8. sınıflar)* (Ankara: MEB Yayınları, 2019), 4-5.

86 Bu kazanımlar 5. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında yer alan kazanımlardır. Orada geçtiği şekliyle numaralandırılmıştır. Örneğin, 5.1.1. derken, 5. Sınıf, 1. Ünite, 1. Konu kastedilmektedir.

Yöntem, medya ve materyal seçimi:

Yöntem: Öğrencilerin özellikleri ve sayıları, ünite konuları, zaman faktörü ve kazanımların içeriği göz önüne alındığında konu ile ilgili bilgi vermek için anlatım yöntemi; dersi canlı tutma, çeşitli uygulamalar yapma ve öğrencileri değerlendirmek için soru-cevap yöntemi; öğrencilerin bilgi alışverişinde bulunmaları ve etkileşimi sağlamak için de tartışma metodu kullanılacağı düşünülerek interaktif etkinlikler hazırlanacaktır. Ders sınıf tartışması ile başlayacak, tartışma öğretmen tarafından yönlendirilecektir. Daha sonra öğretmen projeksiyon cihazından evrendeki düzen ve nizamla ilgili birkaç âyet⁸⁷ ve Allah'ın varlığını yansıtan çevremizdeki güzelliklere dair resimler gösterilerek konu derinlemesine anlatılacaktır.

Medya: Öğretmen derse powerpoint sunusu kullanılacağından ortam yarı aydınlık olacak şekilde ve bütün öğrencilerin sunumu göreceği biçimde düzenlenmelidir. Ayrıca yazı tahtası, sınıf tartışması ve anlatım esnasında önemli görülen görüşleri/bilgileri yazmak için kullanılacaktır.

Materyal: MEB'in 5. sınıflar için öngörmüş olduğu ders kitabı, bilgisayar da hazırlanan sunum, değerlendirme aşamasında kullanılacak sorular ve cevapların bulunduğu zarflar hazır bulundurulur. Bunlarla birlikte dersin belli aşamasında öğrencilere "*Kainattaki düzen 'Beni Allah Yarattı' diyor*" başlıklı videoyu izletmek için projeksiyon, bilgisayar/akıllı tahta ve gerekli bağlantı kablolarına ve her öğrenciye birkaç tane olacak şekilde A4 kağıdına ihtiyaç vardır.

Medya ve materyallerin kullanılması: İlk aşamada materyaller gözden geçirilir ve yapılması gereken değişiklikler varsa bunlar yapılarak "*Kainattaki düzen 'Beni Allah Yarattı' diyor*" adlı video ve hazırlanan powerpoint sunumu bilgisayara yüklenir (sınıfta akıllı tahta var ise, bunlar flaş belleğe yüklenerek akıllı tahtada gösterilebilir). Yapılacak sunumun ve videonun ses materyallerinin hazır olduğundan emin olunur. İkinci aşamada, ders için uygun araç-gereç hazırlanarak, sınıfın şartları

87 Örneğin; "Allah, yaratıp şekillendiren, ahenk veren ve düzene koyandır." (el-A'lâ 87/2-3); "Allah her şeyin yaratıcısıdır ve her şeyi koruyup yöneten de O'dur" (ez-Zümer 39/62); "Sizin ilahınız tek bir ilahdır. Ondan başka ilah yoktur. O Rahmân'dır, Rahîm'dir." (el-Bakara, 2/163); "Göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ve gündüzün peş peşe gelmesinde, gemilerin denizde yüzmesinde, yağmurla kupkuru toprağın canlanmasında, çeşit çeşit canlıların yeryüzünde dolaşmasında, rüzgârların ve bulutların hareket etmesinde düşünen ve araştıran bir toplum için Allah'ın varlığının delilleri vardır." (el-Bakara 2/164); "De ki: O, Allah birdir, O Samed'dir." (el-İhlâs 112/1-2).

(ışık, ses, oturma düzeni vb.) bunları kullanmaya uygun hale getirilir. Projeksiyonun yansıdığı panonun tüm öğrencilerin rahatlıkla görebileceği şekilde ayarlanması gerekmektedir. Üçüncü aşamada, öğretmen dersin ilk beş dakikasında öğrencilerle neler yapılacağını, önceki öğrenmelerle bağlantılı olarak neler öğretileneceği hakkında bilgi verir/konudan haberdar eder. Son aşamada ise, konu gerçek hayattan örneklerle, mümkün olduğu kadar somutlaştırılarak ve akla hitap edecek şekilde konu anlatılır. Bu aşamada öğrenci katılımını sağlamak amacıyla “Allah’ın Kur’ân-ı Kerim’de bize yönelttiği sorulara siz nasıl cevap verirdiniz” diyerek, Vâkıa sûresinin 63 ile 72. âyetleri⁸⁸ projeksiyondan/akıllı tahtadan yansıtılarak öğrencilere gösterilerek onların derse katılımı sağlanır.

Öğrenenlerin katılımını sağlama: Öğrencilerin aktif katılımının sağlanacağı ortamda soru-cevap yöntemi kullanılabilir. Bu amaçla dersin görsele dayalı anlatımından sonra⁸⁹, her bir öğrencinin verilen anlatıma bağlı olarak yorumları ve düşünceleri alınır. Öğretmen yaptığı anlatımla ilgili sorular sorar, öğrencilerin ilgisini çeker ve verilen cevaplarla geri bildirim verir. Bu aşamada anlatılan konu ile ilgili öğrencilere sorular sorulur. Her öğrenci yazdığı cevap kâğıdını (A4) öğretmenin göreceği ve kontrol edebileceği şekilde havaya kaldırır. Böylece öğretmen hangi öğrencilerin doğru cevap verdiğini, hangilerinin eksik bilgiye sahip olduğunu görebilecek ve ona göre eksik kalan yerlere tekrar vurgu yapacaktır. Örneğin, Allah’ın güzel isimlerinden hangisi O’nun her şeye gücünün yettiğini ifade eden isimdir? gibi.

Değerlendirme ve revize: Öğrencilerin başarılarını değerlendirmek için dersin sonunda boşluk doldurma ve çoktan seçmeli sorularla hazırlanmış bir uygulama yapılır. Öğrencilerin bu sorulara verdiği cevaplar onların anlama düzeylerini verecektir. Derste kullanılan yöntem, medya ve materyallerin değerlendirmesi öğretmen tarafından hazırlanan formu

88 “Ektiğiniz tohumu düşündünüz mü? Onu siz mi bitiriyorsunuz yoksa biz miyiz bitiren? Dileseydik onu kuru bir çöpe çevirirdik de şaşırır kalırsınız. İçtiğiniz suyu düşündünüz mü? Onu buluttan siz mi indirdiniz yoksa biz miyiz indiren? Tutuşturmakta olduğunuz ateşi düşündünüz mü? Onun ağacını siz mi yarattınız yoksa yaratan biz miyiz?” (el-Vâkıâ 76-72).

89 Dale’nin yaşam konisine göre, insanlar duyup, gördüklerinin ve uyguladıklarının büyük bir kısmını tekrar hatırlayabilmektedir. Bu nedenle eğitim-öğretimde öğrenenin ne kadar duyu organına hitap edilebilirse anlatılanlar o kadar kalıcı olacaktır. Bk. Heidi Milia Anderson, “Dale’s Cone of Experience”, *Audiovisual Methods in Teaching* (New York: Dryden Press, 1969), 12.

doldurmalarından sonra yapılır. Bunun sonucuna göre yapılan uygulamaların yeterli olup olmayacağına karar verilecektir. Forum soruları şunlar olabilir:

a) Allah inancı konusunda yeterince bilgi sahibi oldun mu? Evet/ Hayır.

b) Gösterilen video ve görseller daha iyi anlamana yardımcı oldu mu? Evet/ Hayır.

Bu vb. soruların cevaplarına ve derste gözlemlenen öğrenci davranışlarına göre yapılması gereken düzeltmeler/güncellemeler yapılmalıdır. Sorulara verilen cevaplar hayır ise revizyona gidilir, evet ise süreç tamamlanır. Örneğin bu derste;

a) Bazı öğrencilerin derste hazırlanan sunumun bazı yerlerinde sıkıldığı gözlemlenirse, daha sonraki derslerde hazırlanacak sunumlarda görselliğe ve efektlere daha fazla ağırlık verilmesi gerektiği düşünülmelidir.

b) Öğrenenler arası farklılığın olması bazı öğrencilerin geç öğrenmesine sebep olduğu görülürse, bu öğrencilerle daha yakından ilgilenerek, ders esnasında sorular sorarak derse katılımı artırılmalıdır.

c) Öğrenme etkinliklerinin, öğrencilerin bilgi düzeylerini artırdığı, birebir yaparak ve yaşayarak zengin deneyim sahibi olmalarının öğrenmeyi geliştirdiği bilinmelidir. Materyalin içeriğinde yer alan ve geleneksel içerikten farklı olan Allah inancını vurgulayan dikkat çekici görsellerin ve günlük hayatla kurulan bağlantıların öğrencilerin başarılarını artırdığı görülmelidir. Ayrıca hedef seçme, yöntem belirleme, bilişsel materyaller ve bunların değerlendirmedeki oranlarını hesaplayarak bunlardan birinin ya da birkaçının bir sonraki derste değişmesinin dersi ve öğrencileri daha aktif kılacağı da gözden kaçırılmamalıdır.

5.2. Önek Uygulama 2

Ders : Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

Sınıf : 12. sınıf

Ünite : İslam ve Bilim

Konu : Din Bilim İlişkisi ve İslam Medeniyetinde Bilim

İslam Medeniyetinde Öne Çıkan Eğitim Kurumları

Süre: 2 ders saati (80 dakika)

Öğrenenlerin analizi: Herhangi bir okulda 12 sınıf öğrencilerinin özellikleri aşağıdaki gibi oluşturulabilir.

Öğrenenlerin genel özellikleri: Hedef kitle, lise 4. sınıfta okuyan 17-18 yaş grubu arasındaki 25 öğrenciden (14 kız, 11 erkek) oluşan, şehir merkezinde bir okulda eğitim alan öğrencilerdir. Öğrenciler, sosyo-ekonomik durumu orta sınıf ve üzeri ailelerin çocuklarıdır. Sınıfta özel durumu olan öğrenci olmamakla birlikte, farklı etnik köken ve çevrelerden gelen öğrenciler vardır.

Giriş yeterlilikleri: Öğrenciler 4. sınıftan itibaren DKAB dersi görmekte olduğu için din ve kültürle ilgili bazı kavramlar hakkında bilgi sahibidirler. Bu nedenle ortaöğretimin son sınıfında bulunan öğrencilerin “İslam ve Bilim” hakkında daha önce çevreden, aileden, okuldan edindikleri bilgileri olabilir. Her öğrencinin evinde bir bilgisayar ve internet bağlantısı vardır. Öğrenciler internette gezinti yapmayı ve etkinliklere katılarak öğrenmeyi tercih etmektedirler.

Öğrenme Stilleri: öğrencilerin yaşları büyük olması nedeniyle soyut kavramları anlayabilecek düzeydedirler. Öğrenciler yeni fikirler elde etmeyi ve tartışma yöntemiyle ders işlemeyi sevmektedirler. Yine öğrenciler tartışmaktan, olayın derinlerine inmekten, çözümler üretmekten, buluş yapmaktan, iletişim kurmaktan ve danışılmaktan hoşlanıyorlar. Ancak, öğrenciler değişik öğrenme ve düşünme biçimlerine sahiptirler. Bu öğrenme biçimleri sözel, mantıksal, görsel, işitsel gibi öğrenmelerdir. Hedef kitlenin konu hakkında ön bilgilerinin ne olduğunu ölçerek (bir önceki dersin sonunda hem dersten haberdar etme hem de bir sonraki dersin konusu ile ilgili ön bilgileri kontrol etme) uygun medya ve materyal seçimi yapılabilir.

Hedeflerin belirlenmesi: Seçilen konunun öğretimsel hedefleri Milli Eğitim Bakanlığı DKAB Öğretim Programı⁹⁰ ve ders kitabında belirtilenler çerçevesinde aşağıdaki şekilde planlanabilir.

Derste tüm öğrenciler İslam’ın ilme verdiği önem hakkında âyet, hadis ve İslam tarihinden verilecek örneklerden mesajlar çıkaracak ve sınıf tartışmasına katılacaklar. Ayrıca öğrenciler, Müslümanların bilim alanın-

90 MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (4-8. sınıflar)* (Ankara: MEB Yayınları, 2019).

daki öncü çalışmalarının neler olduğunu, İslam dünyasında bilim ve düşüncenin gelişimini, Ortaçağ'da İslam coğrafyasının "Altın çağ" olarak ifade edilmesi gibi konularda bilgi sahibi olacak, konuyla ilgili notlar alacak ve ilim öğrenmeyi teşvik eden âyet ve hadisleri öğrenecekler. Ayrıca İslam bilim tarihçisi Prof. Dr. Fuat Sezgin tarafından hazırlanan İstanbul'daki "İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi"nden haberdar olacaklardır.

Bunlarla birlikte öğrenciler, İslam'ın akıl ve bilime verdiği önemi, Kur'an'ın akla yüklediği birtakım görevleri (nazar, tedebbür, tefekkür, tefâkuh, tezekkür vb. gibi kavramlar) ve Kur'an'da geçen bazı akılla ilgili âyetleri öğrenecekler ve İslam medeniyetinde öne çıkan eğitim kurumları (cami/mescit, medrese, dâru'l-kurrâ, dâru'l-hadîs, kütüphane, mektep, beytü'l-hikme, şifâhâne) hakkında bilgi sahibi olacaklardır.

Yöntem, medya ve materyal seçimi: Bu aşamada sınıfın başarı düzeyini artırabilmek için öğretim yöntem ve teknikleri, materyal, araç-geçerleri etkili biçimde kullanılmalıdır. Öğrencilere gösterilecek resimler ve verilecek testler hazırlanmalıdır.

Yöntem: Ders sınıf tartışması ile başlayacak, İslam'ın ilme verdiği öneme odaklanma sağlanacak, tartışma öğretmen tarafından yönlendirilecektir. Daha sonra öğretmen ilim öğrenmeyi teşvik eden âyet ve hadisleri akıllı tahtada/projeksiyonda göstererek, İslam'ın ilme ve bilime verdiği öneme değinecektir. (Bilgisayarda önceden hazırlanmış powerpoint sunumu da kullanılabilir). Ayrıca öğrencilere internette araştırma yapabilmeleri için web siteleri projeksiyon/akıllı tahta yardımıyla gösterilerek rehberlik sağlanacaktır.

Medya: Yazı tahtası, sınıf tartışması esnasında önemli görülen görüşleri yazmak amacıyla kullanılacaktır. Sınıf ortamında bilgisayar ve projeksiyon yardımı ile İslam medeniyetinde öne çıkan eğitim kurumları kısa açıklama ve resimlerle tanıtılacaktır. Görüntünün herkes tarafından rahatlıkla görülebileceği şekilde ortamın ayarlanması gerekir.

Materyal: Yazılı kaynak olarak Mealli Kur'an-ı Kerim, ders kitabı, çalışma kitabına ve yeterli miktarda boş A4 kâğıdına ihtiyaç vardır.

Medya ve materyallerin kullanılması ve öğrenenlerin katılımını sağlama: Bu kısım dersin en önemli yerini oluşturduğu için bu iki başlık birlikte ele alınacaktır. Bu aşamada kullanılacak materyaller gözden geçirilmeli ve hazır hale getirilmiş olmalıdır.

1. ders saati: Öğretmen sınıfı yöneterek bilim ve düşüncenin gelişimine İslam'ın katkısı, Orta Çağ'da Avrupa'nın "Karanlık Çağ", İslam dünyasının "Altın Çağ" olarak ifade edilmesinin sebeplerinin neler olduğu konularında büyük grup tartışması başlatır. Öğrencilerin düşüncelerini açıklamaları için onlar cesaretlendirilir ve verilen cevaplar tahtaya yazılır. Dersin bu süreci 15 dakika sürer. Daha sonra öğrencilere konuyla ilgili 3 âyet ve 3 hadis gösterilir. Her bir âyet ve hadisin neyi ifade ettiği ve vermek istediği mesaj öğrencilerle tartışılır. Bu sürede âyet ve hadislerin öğrenciler tarafından öğrenilmesi sağlanır. Dersin bu kısmı da yaklaşık 15 dakika sürer. Daha sonra öğrencilere ilim, âlim, bilim, bilgin kavramlarını verdikten sonra konuyla ilgili derinlemesine bilgi alabilecekleri internet ve kitap kaynakları verilerek dersin bu kısmı sonlandırılır.

2. ders saati: Bu ders saati öğrencilere bir önceki dersi pekiştirmek için MEB tarafından hazırlanmış "İslam ve Bilim" adlı 14 dakikalık bir video izlettirilerek başlanır. Videoyu izledikten sonra öğrencinin derse katılımını arttırmak ve öğrencileri derste aktif tutmak amacıyla videoda anlatılan konularla ilgili söz hakkı verilir. Daha sonra öğretmen vurgulaması gereken konuları anlatır ve öğrencilerin anlaması ve konunun pekiştirilmesi için gerçek hayattan örnekler verir. Bu arada öğretmen projeksiyon/akıllı tahta yardımıyla konu ile ilgili pekiştireçlerin öğrenciler tarafından görülmesini sağlar. Daha sonra öğrencilerin bilgiyi işleme amacıyla soru-cevap yöntemi, grup çalışmaları ve tartışma yöntemlerinden uygun olanları kullanılabilir. Ayrıca her öğrencinin evinde bilgisayar ve internet bağlantısı olduğu dikkate alınarak 80 dakikalık "Bilim ve İslam" adlı belgeselin evde izlenilmesi için internet adresi verilir.

Değerlendirme ve revize: Öğrenci başarısının değerlendirilmesi için dersin son 10 dakikasında öğrencileri değerlendirmek için ellerindeki A4 kâğıdına ya da defterlerine konuyla ilgili 3 âyet ve 3 hadis yazmaları istenir (bu ikili grup çalışması şeklinde de yapılabilir). Ayrıca boşluk doldurma sorularıyla hazırlanmış bir uygulama da yapılır. Öğretmen, bitirenlerin yazdıklarını kendisine getirmesini ister ve bire bir değerlendirerek eksik ya da hatalı olanları geri bildirim vererek düzeltir. Aynı şekilde öğrenciden de düzeltmesi istenir. Özellikle bu aşama her öğrencinin dersi tam olarak öğrenmesi adına önemlidir.

Yöntem, medya ve materyallerin başarı değerlendirmesinin öğrenci tarafından yapılması için de, öğrenciye verilen boşluk doldurma soru-

larının altına;

a) İslam'ın bilime verdiği önem konusunda bilgin arttı mı? Evet/Hayır.

b) Konunun anlatılmasında kullanılan yöntem ve materyaller dersi daha iyi anlamana yardımcı oldu mu? Evet/Hayır.

c) Geçmişten bugüne, Müslümanların bilim alanında öncü çalışmaları hakkında bilgi sahibi oldun mu? Evet/Hayır gibi sorular eklenerek değerlendirme yapılabilir.

Tartışma ve Sonuç

Eğitim-öğretim etkinlik ve faaliyetleri, insan hayatında her daim önemli bir yer tutmuştur. Her toplum yetişmekte olan nesillerini daha bilgili, daha donanımlı ve daha kültürlü bir şekilde yetiştirebilmek amacıyla eğitimde sürekli yeni yöntem ve teknikleri kullanmak için çabalamaktadır. İşte bu çalışmada mevcut öğretim tasarım modellerinden ASSURE modelinin DKAB dersi için kullanılmasının uygun olup olmaması incelenmiştir. Her ne kadar DKAB dersleriyle ilgili modelin uygulamasına yönelik bir çalışma olmasa da, fizik, matematik ve bilişim dersleri üzerine yapılan deneysel araştırmalar, ASSURE modelinin eğitim-öğretimde dikkat çekiciliği artırdığı, etkili ve kalıcı öğrenmeler oluşturduğu ve başarıyı artırdığını ortaya çıkarmıştır.⁹¹ Bunun yanında sınıf odaklı modeller arasında ASSURE modelinin ihtiyaca göre materyal oluşturma, materyali etkin kullanma ve var olan materyallerin değiştirilerek tekrar kullanılması gibi özellikleriyle en etkili metotlardan olduğu belirtilmiştir.⁹² Gerek yapılan araştırmaların sonuçlarından gerekse çalışmamızdan hareketle, ASSURE modelinin din eğitimi ve öğretiminde de kullanılabilecek bir model olduğu görülmüştür. Bu modelin din eğitiminde kullanılması durumunda, öğrenme ve öğretme süreçleri bakımından önemli katkılarının olacağı ve yeni bakış açısı getireceği kanaatiyle de 5. ve 12. sınıf DKAB öğretim programlarından örnek ders tasarımları yapılarak DKAB dersine uygulanabi-

91 Uysal-Gürcan, "Assure Modeli ile Öğretim Tasarımı ve Örnek Bir Uygulama", 1-10; Fetah Eren v.dğr., "Bilişim Teknolojileri Dersinde ASSURE Modeline Göre Hazırlanmış Ders Materyalinin Akademik Başarı, Derse Karşı Tutum ve Bilgisayar Öz-Yeterliliğine Etkisi", 476-481; Özdemir - Uyangör, "Matematik Eğitimi İçin Bir Öğretim Tasarımı Modeli", 1786-1796.

92 Keleş v.dğr., "Öğretim Tasarımcıları İçin Bir Yol Haritası: Öğretim Tasarım Modellerinin Karşılaştırılması", 115-139.

lirliği gösterilmiştir.

Heinich, Molenda ve Russel tarafından 1993 yılında geliştirilen ve Gagne'nin dokuz aşamalı öğretim modelini kapsayan "ASSURE Modeli", öğrenmeyi daha etkili, verimli, çekici ve kalıcı kılmak için teknolojiyi ve kitle iletişim araçlarını öğretim ortamına entegre eden yapılandırmacı bakış açasını kullanan bir öğretim tasarım yöntemidir. Öğretmenlerin görevi, etkili ve verimli bir şekilde öğretmek ve bunun için de yeni yöntem ve teknikler aramaktır. İşte ASSURE modeli bunu sağlayabilmek için en etkili ve verimli modellerden biridir. Çünkü bu model, dersi planlama ve yürütmede öğrencinin ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran, öğrenen katılımını esas alan, öğrenme ortamını öğrenene göre geliştiren, öğretim esnasında çıkabilecek her türlü sorunu aşmada bir rehber niteliğinde olan, yeni (deneyimsiz) öğretmenlere, uzman öğretmenler gibi düşünmelerine yardımcı olacak yol haritası sunan ve öğretimde kullanılan materyalin daha sonra tekrar kullanılabilmesi için değerlendirilmeye ve eksiklerin revize edilmesine imkan sağlayan bir modeldir. Ancak hangi tür öğretim programı, değişiklik ve yenilik olursa olsun, sınıf ortamında istenilen hedefe ulaşabilmesi için öğreticilerin öğretim programını benimsemeleri ve gerekli materyal, araç ve gereçlerle desteklenmesi bir gerekliliktir.⁹³

Yapılan araştırmalar Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin öğretim amaçlı teknolojiyi kullanma ve materyal geliştirmeye yönelik tutum ve özgüvenlerinin olumlu olduğunu, aktif öğrenme modeline yönelik yaklaşımlarının yüksek düzeyde olduğunu göstermekle birlikte,⁹⁴ öğret-

93 Muhittin Okumuşlar, "5E Yapılandırmacı Öğretim Modeli ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi İşleniş Örneği", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/2 (2007): 167. Ayrıca bk. Halit Ev, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Probleme Dayalı Öğrenme* (Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, 2012), 56-64; Mustafa Tavukçuoğlu-Hüsamettin Erdem, *Eğitim Fakülteleri İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi* (Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, 2005), 247-254; Süleyman Akyürek, *Din Öğretimi* (Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, 2019), 14-57.

94 Fatih Çınar, "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni Adaylarının Öğretim Amaçlı Teknolojiyi Kullanma ve Materyal Geliştirme Tutum ve Özgüvenleri Üzerine Bir Araştırma", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 33 (2014): 130; Süleyman Akyürek, "İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersi ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerinin Eğitim-Öğretim Yeterliklerine İlişkin Algıları", *Değerler Eğitimi Dergisi* 10/23 (2012): 7-47; Safinaz Asri, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Mesleki Yeterlikleri (Göller Bölgesi Örneği)* (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2005); Halit Ev, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Yapılandırmacı Öğrenme -İmkân Ve Sınırlılıklar-" *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 32 (2010): 11-137; Mahmut Zengin, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğret-

menlerin aktif öğrenmede kullanılan yöntem ve teknikleri öğrenme süreçlerinde çok fazla kullanmadıkları/kullanamadıkları, öğretmenlerinin aktif öğrenmede kullanılabilir yöntem ve teknikler ile ilgili bilgi ve bu teknikleri derslerinde uygulama düzeylerinin düşük olduğunu, dolayısıyla DKAB derslerinin de geleneksel yöntemlerle işlendiğini göstermektedir.⁹⁵ Buradan hareketle, etkili öğrenmenin hayata geçirilmesi uygun yöntem ve tekniklerin, öğretim strateji ve modellerinin kullanılmasıyla mümkün olacaktır. Nitekim başarıyı yakalamak için bir şeyi bilmek kadar uygulamak da önemlidir. Her ne kadar öğretmen öğretim yöntem ve tekniklerini bilse de, derste bunları kullanmadığı müddetçe, en doğru ve en yararlı düşünceler bile öğretim programlarında ya da kitaplarda kuram olmanın ötesine geçemeyeceğini söylemek gerekir.

Öte yandan ASSURE modelinin DKAB dersinde uygulandığında, öğrenme gücü çeken, başarı düzeyi düşük olan, soyut kavramları anlamakta zorlanan öğrencilerin konuyu öğrenme hızını artıracığı ve öğrenme sürelerini azalacağı, ayrıca öğrencileri din eğitimi derslerini anlamaya ve konuları ilgiyle takip etmelerine de yardım edeceği düşünülmektedir. Zira ülkemizde din eğitimi ve öğretiminde geleneksel öğretim anlayışının günümüz ihtiyaçlarını karşılama noktasında yetersiz kaldığı bir gerçektir. Bu yetersizliğin ortaya çıkması din eğitimi ve öğreniminde kullanılan yöntem ve tekniklerin değişimini gerekli kılmıştır. Bu nedenle din eğitiminin nasıl olması gerektiği, hangi modelleri, hangi yöntem ve teknikleri, kullanması gerektiği din bilimcilerini çeşitli arayışlara yönlendirmiştir.⁹⁶ Zira bir dinin ne olduğu kadar, nasıl anlaşıldığı kadar nasıl öğretildiği de önemlidir. Dolayısıyla yürütülecek din eğitiminin ezberci olmayan ve bunun yerine anlamlı öğrenmeyi ve öğreneni merkeze alan öğrenme yaklaşımlarına ihtiyaç vardır. Böylece din eğitiminde bir takım şablonları ve kalıpları ezberletmek yerine, dinin öğretisinin bizzat birey tarafından tahlil edilerek anlamlandırılmasına, keşfedilmesine ve özümsemiş içselleştirilmesini-

menlerinin Eğitim Öğretim Yeterlik Algıları”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/27 (2013): 1-28.

95 Ahmet Koç, “Din kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 8/19 (2010): 107-149; Fatih Çınar, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin Aktif Öğrenme Yöntem ve Tekniklerine Yönelik Bilgi ve Uygulama Düzeyleri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41 (2018): 174-199.

96 Recep Kaymakcan, “Türkiye’de Din Eğitiminde Çoğulculuk ve Yapılandırıcılık: Yeni Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı Bağlamında Bir Değerlendirme”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 7/1 (2007): 179.

ne rehberlik eden model benimsetilmelidir. Eğitimde bireyin etkin katılımının sağlanması ise, öğrenmesinin kalıcı olmasına ve içselleştirilmesine katkı sağlayacaktır. Kalıcı olmayan ve içselleştirilmeyen öğrenmeler hayattan kopuk olacağı gibi kişiye de fayda sağlamayacaktır.⁹⁷

DKAB dersinin bütün konularında kullanılabilen ASSURE modeli, öğrencilere öğrenme kolaylığı ve avantajı sağlayacağı gibi, öğretmenin de ders öncesi ve ders esnasında aktif olmasına imkân tanıyarak arzu edilen öğrenimin gerçekleşmesini sağlamış olacaktır. Netice olarak her modelin avantajı ve dezavantajı olabildiği gibi, ASSURE modelinin de avantaj ve dezavantajları vardır. Ancak dezavantajı yok denecek kadar az olan ve eğitim-öğretim faaliyetlerinin her aşamasında olumlu dönütleri olan ASSURE modelinin, dini bilgilerin öğrenilmesi ve öğretilmesi için din eğitimi ve öğretiminde de kullanılmasının yadsınamayacak bir katkısının olacağı muhakkaktır. Elde edilen bulgulara dayanarak aşağıdaki öneriler sunulabilir.

- ASSURE modelinin bazı alanlarda kullanımı ile ilgili değişik araştırmalar yapılmasına rağmen, farklı değişkenler açısından din eğitimi alanında kullanımıyla ilgili henüz bir araştırmanın yapılmamış olması, model üzerine özellikle deneysel araştırmaların yapılmasını gerekli kılmaktadır. Yapılacak yeni araştırmaların da ortaya çıkardığı sonuçlar doğrultusunda ASSURE modelinin din eğitimi ve öğretiminde uygulanabilirliği daha da geliştirilmelidir.

- Hem din eğitimi ve öğretiminde kullanılabilir hem de yeni bir yöntem olması öğreticilerin bu konuda eğitilmelerini gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla öğretmenler, ASSURE modeli konusunda mutlaka seminer programı ya da hizmet içi eğitim programından geçirilmelidir.

- Bir saatlik derste her öğrenci için kullanılmak üzere tasarlanan ve daha çok sınıf ortamı için geliştirilen bu modelin uygulanacağı sınıflar, bu modelin uygulanabileceği şekilde düzenlenmelidir.

- Öğretim programları oluşturulurken ASSURE modelinin aşamalarından ve uygulamalarından yararlanılmalıdır.

97 Mualla Selçuk, "Nasıl Bir Din Öğretimi?" *Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu*, AÜ İlahiyat Fakültesi ve TÖMER işbirliği ile, 20-21 Kasım 1997 (Ankara: Ankara Üniversitesi, 2000): 13; Ev, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Yapılandırmacı Öğrenme - İmkân Ve Sınırlılıklar-" 17-20.

- ASSURE modeli aşamalarının uygulanması geleneksel yöntemle göre daha fazla zaman gerektiren bir yöntemdir. Bununla birlikte haftada 2 ders saati okutulan DKAB dersinde bu modelin verimli bir şekilde kullanılabilmesi için uygulayıcı konumundaki öğretmenlerin iyi bir planlama yapmaları gerekmektedir.

- DKAB öğretim programlarında öğretmenlerin ASSURE modelini derslerinde nasıl uygulayacakları ile ilgili etkinlik örneklerine yer verilmelidir.

- DKAB öğretmenlerinin mezun olduğu yükseköğretim kurumlarında dersler ASSURE modeline uygun işlenmeli ve aday öğretmenin uygulamayı tecrübe ederek edindiği kazanımla, bu yöntemi mesleki hayatında pratiğe dönüştürme arzusu kazandırılmalıdır.

Kaynakça

- Açıkgöz, Kamile Ün. *Aktif Öğrenme*. Ankara: Biliş Yayınları, 2007.
- Akbaba, Sırrı. "Eğitimde Motivasyon". *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 13 (2010): 343-361.
- Akkoyunlu, Buket v.dğr. *Öğretim Tasarımı*. Ankara: Maya Akademi, 2011.
- Akyürek, Süleyman. "İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersi ile Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi Öğretmenlerinin Eğitim-Öğretim Yeterliklerine İlişkin Algıları". *Değerler Eğitimi Dergisi* 10/23 (2012): 7-47.
- Akyürek, Süleyman. *Din Öğretimi*. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, 2019.
- Anderson, Heidi Milia. "Dale's Cone of Experience". *Audiovisual Methods in Teaching*. New York: Dryden Press, 1969.
- Andrews, Dee H.- Goodson, Ludwika A. "A Comparative Analysis of Models of Instructional Design". *Journal of Instructional Development* 3/4 (1980): 2-16.
- Arslan, Mehmet. "Aktif Öğrenme", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 6/2 (2006): 92-104.
- Asri, Safinaz. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Mesleki Yeterlikleri (Göller Bölgesi Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2005.
- Ayaydın, Abdullah. "Eğitimde Çoklu Zekâ Yansımaları ve Görsel Sanatlar". *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi* 13 (2009): 52-62.
- Ayaz, Mehmet Fatih. "Öğretim Materyalleri Kullanımının Öğrencilerin Derslere Yönelik Tutumlarına Etkisi: Bir Meta-Analiz Çalışması", *On-dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 35/1 (2016): 141-158.
- Bayne, Gail Alleyne. "Instructional Design". *Foundations of Distance Education*. Erişim: 26.11.2019. http://gailalleynebayne.weebly.com/instructional_design.pdf.
- Boydak, Alp. *Öğrenme Stilleri*. İstanbul: Beyaz Yayınları, 2019.
- Brown, J. "Feedback: The Student Perspective", *Research in Post-Compulsory Education* 12/1 (2007): 33-51.

Campell, Elizabeth. "Active Learning". *Teaching Options Pedagogiques* 3/1 (1999): 21-29.

Checkley, Kathy. "The First Seven ... and the Eight", *Educational Leadership* 55/1 (1997): 8-13.

Çakır, Hasan v.dğr. "BÖTE nedir? Nasıl Tanımlanır? Okul Müzesiyle Başlayan Serüvenden İnsan Performans Teknolojilerine Uzanan Yolculuk" *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 2/3 (2013): 102-111.

Çetin, Yavuz. "İnsan ve Çevre Ünitesinin Öğretiminde Kullanılan İntegral ASİE Modelinin Öğrenci Başarısına Etkisi ve Modele Yönelik Öğrenci Görüşleri". *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi* 16/1 (2019):985-1009.

Çetinkaya, Murat, "Web Destekli ve Etkinlik Temelli Ölçme Değerlendirme Materyali Geliştirilmesi", *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 5/1 (2016): 21-28.

Çın, Ahmet. *Yapılandırmacı Yaklaşımın 7E Modeline Göre Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi 6. Sınıf İslam'ın Sakınmasını İsteddiği Bazı Davranışlar Ünitesinin Örnek Ders İşlemeleri*. Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, 2013.

Çınar, Fatih. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Aktif Öğrenme Yöntem ve Tekniklerine Yönelik Bilgi ve Uygulama Düzeyleri". *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41 (2018): 174-199.

Çınar, Fatih. "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni Adaylarının Öğretim Amaçlı Teknolojiyi Kullanma ve Materyal Geliştirme Tutum ve Özgüvenleri Üzerine Bir Araştırma". *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 33 (2014): 115-139.

Çimer, S. Odabaşı v.dğr. "Öğretmenlerin Öğrencilerine Verdikleri Dönütlerin Tiplerinin ve Niteliklerinin İncelenmesi". *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 23/2 (2010): 517-538.

Damon, George. "Çoklu Zekâ - Çocukların Farklılıklarının Farkında Olmak". *Çocuk ve Aile* 48/5 (2002): 29-31.

Darnawati, v.dğr. "Learning Through Media Development Model Application ASSURE", *IOSR Journal of Humanities And Social Science* 21/11 (November 2016): 20-25.

Demirel, Özcan. *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Pegem Yayıncılık, 2017.

Dewey, John. *Günümüzde Eğitim*. Trc. Bahri Ata. Ankara: Pegem Yayınları, 2014.

Doan, L. "Is Feedback a Waste of Time? The Students Perspective". *Journal of Perspectives in Applied Academic Practice* 1/2 (2013): 3-10.

Doğan, Recai-Tosun, Cemal. *İlköğretim 4. ve 5. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2003.

Ercan, Leyla. "Motivasyon", *Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar*. Ed., Leyla Küçükahmet. Ankara: Nobel Yayınevi, 2005.

Eren, Fettah v.dğr. "Bilişim Teknolojileri Dersinde ASSURE Modeline Göre Hazırlanmış Ders Materyalinin Akademik Başarı, Derse Karşı Tutum ve Bilgisayar Öz-Yeterliğine Etkisi", *International Computer and Instructional Technologies Symposium Proceedings*. Ed. A. Murat Sünbül-M. Şahin. Konya: Maya Akademi Publishing, 2010.

Ev, Halit. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Yapılandırmacı Öğrenme -İmkân ve Sınırlılıklar-" *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 32 (2010): 11-137.

Ev, Halit. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Probleme Dayalı Öğrenme*. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, 2012.

Fer, Seval. *Öğretim Tasarımı*. Ankara: Anı Yayınları, 2015.

Gagne, R.-Driscoll. M.P. *Essentials of Learning for Instruction*. New Jersey: Prentice Hall, 1988.

Gardner, Howard. *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. New York: Basic Books, 1983.

Gardner, Howard. *Multiple Intelligences: The Theory in Practice*. New York: Published by Basic Books, 1993.

Göksu, İdris v.dğr. "Türkiye'de Öğretim Tasarımı Modelleriyle İlgili Yapılmış Çalışmalar". *Elementary Education Online* 13/2 (2014): 694-709.

Gustafson, Kent L.- Branch, Robert Maribe. *Survey Instructional Development Models*. New York: Eric Clearinghouse on Information and Technology, 2002.

Hannafin, M. J. – Hill, J. R. "Epistemology and The Design of Learning Environments". Ed. R. A. Reiser - J. V. Dempsey. *Trends And Issues In Inst-*

ructional Design And Technology. New Jersey: Merrill Prentice Hall. 2002.

Heinich, Robert v.dğr. *Instruction Media and Technologies for Learning* (6th edition). New Jersey: Printice Hall Inc., 1999.

Heinich, Robert v.dğr. *Instructional Media and the New Technologies of Instruction*. New York: Macmillan, 1993.

Hökelekli, Hayati, *Din Psikolojisi*. Ankara: TDV Yayınları, 1993.

Kaplan, Zeynel v.dğr. "Sınıf İçi Öğretimde Materyal Kullanımının Etkililik Düzeyi: Bir Meta-Analiz Çalışması". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 13/3 (2013): 1629-1644.

Kaymakcan, Recep. "Türkiye'de Din Eğitiminde Çoğulculuk ve Yapılandırmacılık: Yeni Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı Bağlamında Bir Değerlendirme". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 7/1 (2007): 177-210.

Keleş, Esra v.dğr. "Öğretim Tasarımcıları İçin Bir Yol Haritası: Öğretim Tasarım Modellerinin Karşılaştırılması". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 49/1 (2016): 105-139.

Keller, J. "Development and Use of the ARCS Model of Instructional Design". *Journal of Instructional Development* 10/3 (1987): 2-9.

Keller, J. "Strategies For Stimulating the Motivation to Learn". *Performance and Instruction*, 26/8 (1987): 1-7.

Koç, Ahmet. "Din kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlikleri". *Değerler Eğitimi Dergisi* 8/19 (2010): 107-149.

Kur'ân-ı Kerim Meâli. Trc. H. Altuntaş – M. Şahin. Ankara: DİB Yayınları, 2006.

Küçükahmet, Leyla. *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*. Ankara: Nobel Yayınları, 2008.

Levie, W. H.-Dicke, K. E. "The Analysis and Application of Media". *Second Handbook of Research on Teaching*. Chicago: Rand McNally, 1973.

MEB, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı* (9-12. sınıflar). Ankara: MEB Yayınları, 2018.

MEB, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı* (5-8. sınıflar). Ankara: MEB Yayınları, 2018.

Ocak, Mehmet Akif. "Öğretim Tasarım Modelleri". *Öğretim Tasarımı Kuramları*. Ed. M. Akif Ocak. *Modeller ve Uygulamalar*. Ankara: Anı Yayınları, 2015.

Okumuşlar, Muhittin. "5E Yapılandırmacı Öğretim Modeli ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi İşleniş Örneği". *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/2 (Güz 2007): 167-180.

Öcal, Mustafa. *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar*. Ankara, TDV Yayınları, 2005.

Özdemir, Emine - Uyangör, Sevinç Mert. "Matematik Eğitimi İçin Bir Öğretim Tasarımı Modeli". *e-Journal of New World Sciences Akademiy* 6/2 (2011): 1786-1796.

Özdemir, Saadettin. "İşbirlikli Öğrenme Yönteminin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Kullanılması". *Marife* (Kış 2011): 145-162.

Reigelut, C.-Stein, "The Elaboration Theory of Instruction". *Instructional Theories and Models*. Hillsdale: Erlbaum Associates, 1983.

Reiser, R. A. "A History Of Instructional Design And Technology: Part II: A History of Instructional Design". *Educational Technology, Research and Development* 49/2 (2001): 57-67.

Saban, Ahmet. *Öğrenme Öğretme Teknolojisi*. Nobel Yayınları, Ankara, 2002.

Sabancı, Ahmet. "Aktif Öğrenmeyi Gerçekleştirmek". *Öğrenme-Öğretme Süreci*. Ankara: Nobel Yayın, 2000.

Selçuk, Mualla. *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler*. Ankara: TDV Yayınları, 1996.

Selçuk, Mualla. "Nasıl Bir Din Öğretimi?". *Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu*. 20-21 Kasım 1997. Ankara: Ankara Üniversitesi, 2000.

Selçuk, Ziya. *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 1999.

Smaldino, Sharon E. v.dğr. *Instructional Technology and Media for Learning* (10th edition). New Jersey: Prentice Hall, 2012.

Sundayana, Rostina v.dğr. "Using ASSURE Learning Design to Develop Students' Mathematical Communication Ability". *World Transactions*

on Engineering and Technology Education 15/3 (2017): 245-249.

Şahin, Abdullah. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde (7. Sınıf) Sunuş Yoluyla Öğretim Stratejisi Aracılığıyla "Cennet" Kavramının Öğretimi". *Kahramanmaraş Sütçü İmam İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/28 (2016): 193-222.

Şentürk, Habil. *Din Psikolojisi*. Konya: Esra Yayınları, 1997.

Şimşek, Ali. *Öğretim Tasarımı*. Ankara: Nobel Yayınları, 2017.

Tanrıseven, Işıl. "Öğretimde Planlama". *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ed. Tuğba Yanpar Yelken - C. Akay Ankara: Anı Yayınları, 2016.

Tavukçuoğlu, Mustafa - Erdem, Hüsamettin. *Eğitim Fakülteleri için Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi*. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık, 2005.

Tosun, Cemal. "İkibinli Yıllarda Türkiye'de Din Öğretimi: Bugünden Geleceğe". *Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışlar Uluslararası Sempozyum ve Tartışmalar (28-30 Mart 2001)*. Ankara: MEB Yayınları, 2004.

Türkyılmaz, Hilmi. "Bir Öğretim Materyali Olarak Zihin Haritalarının Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Kullanımı". *DEÜİFD* 45 (2017): 41-80:

Uysal, Ömer - Gürcan, Ayşen. "Assure Modeli ile Öğretim Tasarımı ve Örnek Bir Uygulama". *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*. Malatya: İnönü Üniversitesi, 2004.

Yavuz, Kerim. *Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişimi*. Ankara: DİB Yayınları, 1983.

Yelken, Tuğba Yanpar. *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*. Ankara: Anı Yayınları, 2015.

Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.

Yorulmaz, Bilal. "Teknoloji Destekli Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinin Öğrenci Başarısı ve Kalıcılığına Etkisi". *Değerler Eğitim Dergisi* 3 (2005): 111-136.

Zengin, Mahmut. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Eğitim Öğretim Yeterlik Algıları". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/27 (2013): 1-28.